

ЧУАЛОН ЭРГАШ

ОРЗУНИНГ
ОҒИР
КИПРИКЛАРИ

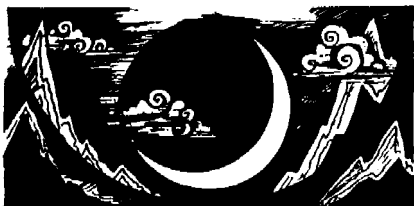
(Шеърлар ва достон)

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1990

Уз2
973

Э $\frac{4702620202-127}{M352(04)-90}$ 33—90

ISBN5—635—00333—8

ШЕЪРЛАР

I. ПОРЛАР ЁРУҒ БИР ХАБАРДАҢ ЁР

ОРЗУ

Шундай сўз топсамки,
Уни эшитган,
Тополса йўлини, адашган маҳал.
Таслим бўлиб менга ул пари пайкар,
Кириб келса ўзи, кулиб, эшикдан.

Шундай иш қилсамки,
Оламда одам
Ҳайрон қолса бирдан инсонлигига.
Ҳали ҳам асири зиндонлигига
Ёқа ушлаб боқса кўплар ўша дам.

Шундай куч топсамки,
Она — еримиз
Қуёшга яқинроқ турса чинакам.
Куйиб, кул-кул бўлса айрилиқ, алам,
Дарё бўлса қалблар, тамом эриб муз.

Ва мен у дарёда —
Чарх уриб ҳар ён,
Чағиллаб яшасам чағалай мисол.
Катта очиб ҳар жон кўзларини, лол,
Қанот боғлаб, мағрур, урсалар жавлон!

БИЗ ЎТИБ КЕТАРМИЗ...

Ленинг юрагимга ўхшайди замон,
Лоҳ алам қиймалар, ўртар гоҳ соғинч.
Баъзида жудолик ўлдирса ёмон,
Яна тирилтирар йўқдан бир овунч.

Ўтга, сувга тикиб темирчи ҳаёт,
Ногоҳ «гурс» туширар болғаси билан.
Билмаймиз, не ясар биздан у обод,
Шодмиз аммо орзу — ҳолваси билан.

Бу иссиқ-совуққа беролмай бардош,
Отига тақа ҳам бўлмасмиз, бироқ
Мен доим кўрқаман, бу йиртқич талош
Чангалида ноҳос чатнаб ер ҳар ёқ;

Тупроқ тўлиб суллоҳ ёв кўзларига,
Қўшиб улар билан, замин, оқпадар
Ўз фарзандини ҳам отиб нарига,
Бош олиб кетмаса оламдан бадар!

Бу гап оқсоч она эркалаб тунлар,
Хушёр кенжасига сўйлаган эртақ.
Оҳ, оқил акалар, ҳолва бу кунлар,
Аммо сиз боламас, бўйингиз — терак!..

Шаксиз асраб қолар еримиз замон,
Биз ўтиб кетамиз, қорнимиз қашлаб.
Ва лекин эшитиб номимиз — «фалон»,
Ер чизиб қолмасин фарзандлар, қарғаб!

МАЙЛИ, ДЕ, МАЙЛИМИ?

Сенга ошиқаман, кўксим сўкилиб,
Бўйингга бўйтумор мушздай юрагим
Ойни тополмасдан, бағри тўкилиб,
Саргардон Қуёшдай излаб юрардим.
Осмонларга отгин шубҳаларимни,
Кўнглимга чироқ қил ишонч, майлингни.
Севинтириб ёлғиз онам бағрини,
Сени топганимни айтсам майлими?
«Билган — у, билмаган у-бу демасин,
Набира меҳрига тўйин мен ҳам,
Қанча тотли бўлса ўрик меваси,
Мағизи ундан ҳам ширин», дер онам.
Кел, бир қувонтиргин ўша кампирни,
Икки қўли кўкда ўтиб кетмасин.
У ичимдагини топиб гапирди,
Оҳини оллога ўзинг етказгин!
Қувиллаган тундай ёлғизлик қурсин,
Ёлғиз чақмоқ тошдан чиқмайди олов,
Бир ўзинг йиғламоқ у ёқда турсин,
Кулсанг ҳам кулгили, эшитса биров.
Дилим хонишини чизиб дафтарга,
Куймаган жонингни куйдирсам дейман.
Ичим тўлиб кетди қизиқ гапларга,
Кулдиргинг бўлиб, кулдирсам дейман...
Сенсиз мени ҳамма хўрлаётгандай,
Йиғлагим келади кечалар, ёлғиз.
Бирдан асрий зулмат тонги отгандай,
Порпираб кўзларинг, хўп де, бир оғиз!..

КЕЛ, БАҲОР!

Куйлайман баҳор ила
Қутлаб юртим қишини.
Лекин қиш ҳар қадамда
Ғичирлатар тишини.

Нимаси ёмон, ахир,
Баҳор билан келса қиш?
Кўксимда алвон гуллар
Ғунчалари урар ниш.

Қўшни уй дарчасидан
Нур тушгандай уйимга,
Эрта баҳор нағмаси
Кириб келар куйимга.

Бамисоли яқин бир
Арчазор орқасида
Мунғайиб турар баҳор,
Қиш ҳам унинг қасдида.

Эй, баҳор, кутдирма зор,
Нима бизга қиш-қиров!
У сенга бўлса ғаним,
Менга ҳам у ёт-биров.

Ўз кўчангда ўғридай
Чўчиб юрсанг, кўкариб...
Эркин қўйсанг бир қадам,
Урар ерга кўтариб.

Олти ой — қиш, олти ой
Ёз, деганлар, энди бас,
Кетсин тезроқ, тўйгандир,
Ҳайданг уни, керакмас!

Хор қилма сен ўзингни
Ёт элларда, саргардон.
Келгин, келиб етгандир
«Сен яшайдирган замон!»

От солиб, еру кўкнинг
Юлиб от жандасини.
Токи юзидан қуёш
Кўтарсин пардасини.

Жўралар, сиз ҳам мендан
Шоир, деб, кулманг бекор.
Қарангиз, келмоқда у —
От ўйнатиб гулбаҳор!

Лойга ботиб ойижоним тушида, доим:

«Кўйлагимни ювиб беринг» дермишман, қайсар.

«Суви ўлгур тинсин бир оз...» дер эмиш ойим,

Ариқ ҳамон лойқаланиб оқармиш баттар. 2

— Нонни ошхонада кес, дейман доим,
Йўқот бола кўзидан пичоқни дарҳол!
Кейин... онангни ҳам соғиндинг, жоним,
Бориб, истаганингча туриб кела қол.

МЕНИНГ ЙИҒЛОҒИ ТАРВИЯЧИ ҚИЗИМ

(Ҳазил)

Онанг ажаб омадли аёл:
Ҳаммадан чиройли, ақлли, яна
Йиғламаган умрида ҳеч ҳам,
Бирор жойи огрмаган ҳеч.
Гоҳ — ўннга,
Гоҳ — чапга...
Сузиб юраверган сув парисидай!
«Ҳай»...» демаган биронта одам.
Уйламаган сени, мени ҳам,
Уйламаган ўзини ҳатто.
Чунки, ҳали она қорнида бўлган.
Бирдан туғилдинг сен,
 онангдан бурун!
Кейин қимирлади қонимда у ҳам.
Сен ҳар битта йиғлаганингда,
Қонига ботирди юрагимни у
Ва, ниҳоят, туғилди бир кун.
Туғилди... фақат...
Тушларида кулар у энди,
Кўзингга тик қаролмас узоқ...
(Танирмидинг уни, қизим?
Билармидинг сен ҳам...
 кўрганмидинг-а?)
Бир у ёққа ташлар ўзини,
Бир — бу ёққа...
Ҳай-ҳай, бу — учар қиз!..

Қўлимдан чиқиб,
Узини отай дер худди балкондан,
Кўчада ҳам ҳар тўқисга талпиниб қўймас,
Бўйинини тутолмас, ғалати...
Сен бўлсанг-чи —

энди катта қ и з!

Уни тарбиянгга оласан дадил,—
Кўз ёшларинг билан ювиб-тарайсан.
Муштдай жонингда,
На кечаси, на кундузи биласан ором.
Оқ билан қорани фаҳм этиб, тезроқ,
Юриб кетсин дейсан-да тўғри!
Сочларига, қошларига...

термуласан узок.

Қарагандай бўлар у ҳам катта қизлардай,
Уялгандай бўлар ўзича гўё.

Сен унга қарайсан бир ўзинг,
Мен ҳам баъзан оламан қўлга.
Айтган алланг,

Уришишларинг —

Доим бирдай — йиғи қисталанг.

— Тотсин,— дейсан,— одам бўлиб у
Дунёнинг бу шўртаъм неъматидан ҳам.

Хирқирар ўпкаси шамоллаб баъзан,
Оғригандай бўлар у ер-бу ери энди...

Сен уни қийналиб катта қиласан.

Ҳозирча у сармаст ҳам асов,

Уйнар кўзи ҳарён, куйканак...

Барибир сен уни одам қиласан!

Кейин сенга қарашар у ҳам,

Менга ҳам қарайди катта бўлгач у.

Мен эса сенинг

(Онанг билан бирга)

Бахтли бўлишингни ўйлайман доим.

КУСАК ҚУРТИНИНГ ДЕГАНИ

Алаб шира-шарбат тайёр уйларда,
Яшар сувараклар урчиб бахтиёр.
Писандмас ҳеч қандай дори уларга,
Биз ўлиб борамиз, яшнар пахтазор.

Эҳ, нега суварак бўлмадик экан!
Бир жуфт қолсақ ҳамки, қирилиб бутун,
Тиклаб олар эдик бир ойда бекам
Туғаб бораётган наслимиз бугун.

Зиз учун кўсакдан йўқ мазза таом,
Зироқ ейди охир бизни у тамом.

* * *

(Ҳазил)

Онажон, сен мenden тортма кўп ташвиш,
Ҳар кимга бу ҳаёт қилмиш-қидирмиш.
Узоқ яшашимга кўнглимг бўлсин тўқ,
«Ёмонга ўлим йўқ, яхшига кун йўқ».

ТАНГРИ ВАСИЯТИ

«...Худо ўз миллатларининг эркинлигини,
озодлигини ҳимоя қила олмас экан, оқибат-
натижада унинг ўзи ҳам ҳалок бўлади».

Ф. Энгельс

I

Шайтон йўлдан урди, ахир, худолигим,—
Ўн саккиз минг олам тингламас...

Аҳ, мустарин одам...

Энди менинг йўригимсиз айланажак дунё!

Ҳар ким ўзига пайғамбар,

Ҳар кимлар худо!

Ўляпман, ёлғиз, оқибат азал,

Қоп-қора тош қотмиш зулумот.

Ўлимим ҳам олам аро шундай қоронғу!..

Осмонда ҳам айшингиз суринг,

Осмонга тўйинг,

Эй,

у дунёсиз,

бу дунёнинг ҳаром томоғи!

Эй сиз,

тилло патли жин-парилару

Фаришта кийинган фоҳиш мечкайлар,

Яшшанг, ҳа,

Қўйманг ҳеч,

Ўйнанг ёр, ўйнанг,

Бу арзон ҳаётни қуринг ишратга!

Вари бир ҳам уч кунлик, холос.

Фақат, ўлсам, мени ерга қўйинг!..
Сўқир машшоқ — ўлим сўнги машқини
чалар.

Елғиз қолар экап ожиз бандалар,
Қўл узатиб кўкларга, нодон,
Йиғламасин чордевор — бўм-бўш осмонга,
Сўрамасин мени бу ташландиқ уйдан.
«У ўлмайди!» деганларга, шод,
«Мана!..» деб, қабримни кўрсатсин!

II

Ана...
Тўқиб-бичишяпти найрангбоз одамлар,
Менга кафан бичишяпти найранглардан.
Азоблар тусида,
Аллақандай китоблар устида
қасам ичишяпти,

Менга қараб
Қийшаглаб кулишар ёмон...
Ёмон!

Бундоқ бўлишини билмовдим...
Мен ташлаган китобларда ундай дейилмаган!
Ундай бўлмаган!..
Эшитмайди улар фарёдим,
Ишонмайди энди оппа-осон.

Бир армоним,
Бевафо-да бу дунё ўзи...
Ярим йўлда қолиб кетди бошлаган ишим!
«Одам бўлдинг сен энди!» деб,
ўқимасдан ҳали фармоним,

Ўлим!..
Тил-жағимни боғлаб бемаҳал,
Шайтон қўлида ўйнар одамдай.
Ниманики тиклабди илоҳий қўлим,
Ўлимимга ризо қилар, бедаво!

Минг ямоқ афти,
Хун талаб одамлар,
Пайхон қилиб худолик сўзим,
Менга қараб келишяпти.
Ваҳоланки,
Ўляпман ўзим!
Ваҳоланки, улар сўкиниб,
қарғаб келишар!..

III

...Бандаларим бошини битта қилолмадим:
Битта қилолмадим динини,
Битта қилолмадим дилини,
Битта қилолмадим тилини...
Мен одамзод қисматини била олмадим!
Бирлик учун фатво берсам-да,
Бўлиб-бўлиб ташладим бир бутунни, жим.
Агар кучдан қолмаса одам,
Оллоҳидан сўрарми тўзим...
Боши бир бўлганга — олам мададкор!
Яхшиямки, куч-қудратим бор кун
Бир бутун яшашга қўймовдим,
Бир-бирининг гўштини еб юрибди бугун,
Йўқ эса қачон,

ўйиб-ўйиб оларди кўзим.

Бўлиб ташлаб, ўз ҳолига қўймадим,
Ҳаммага тенг боқмадим, боғлаб бир инга.
Икки жаҳон оворасида,
Қарғишларга кўмар бугун бошвоқсиз бандам!
Қайрилиб ҳам қарамас энди,
Қайриб олишим-ку — афсона!
Улар бошқа йўлдан кетди,
Мен — бошқа, тамом...
Улар-ку

Энг биринчи туққанига етди — яланғоч,
Бирок

кетди менинг

инсонлик даъволарим!

Ташлаб кетишди шундоқ

Шайтоннинг иши билан,

Худолигимни билган фаришталар ҳам, эвоҳ!..

IV

«Оқми-қизил» ўйнамовдим мен,
Нима қилиб қўйдим, бандаларим, ахир?..
Шўрли ер устида битганинда сен,
Сенга бахт ҳам қилгандим тақдир!
Ўрмонгашта аждодинг бошда
Аршда қўноқ топсайди муқим,
Шўр бўлмасди манглайинг, балки...
Эй сиз, одам шаънидан маҳрум,—
Томирини қуртлар кемирган,
Ижодимнинг сарғайган қизил гуллари,
Тупроғингиз шу бўлса, найлай!..

Юксалгувчи ҳар бир нур — зиё
Ой билан кун бўлмас ҳеч қачон.
Барчага тенг боқиб, мунаввар,
Еритмаса қора тунни ой,
Иситмаса қуёш баробар,—
Бири — кундуз,
Бири — кечалар
Дайдиб юрган, олифта, ўғрибошидир!
Оҳ, мен учун аммо беимон
Ҳақиқат кафани — бу осмон-фалак,
Жудолигим менинг — одамзод,
Ер ҳам энди қоронғу гўрдир!

Эй, шавкатли, ночор бандалар,
Шу олғир ва мудраган кўзларингизда,

Кипригингиз учида томчи ёш мисол.
Қутлуғ бир газ арқонга, не бахт,
Осилиб турган бўлсайдим, мойил,
Билсайдингизки, мен —

Йўқ энди, тамом!

Шу муборак он
Ўзим фатво берган қулликнинг мутлақ
Занжирлари бир-бир узилганини
Илғаб қолса эди кўзларим,
Шундай ўлсайдим мен,—

одамга ўхшаб!

Англардингиз, кўриб, ўшанда:
Мен эмас у — сиз билган худо,
Бу дунёда ёлғиз — ўлим ҳақ!
Мен — қўл-оёғингиз,

тил-жағингизда

занжир эдим; бас,

Бахтиёр асирлар —
Содиқ қулларим,
Эрта юзингизга қандоқ қарайман!..

V

Бир одамни кўрдим...
Улган одам, о,
Кўриб, оқиб тушмади ҳатто кўзларим!..
«Сени деб ўлдирдим,— дейди,— отамни,
Сен кўрсатган йўлда жон берган онам...
Ўзимни эса,

оллоҳ-оллоҳ,

Сендан қайтмаганим учун ўлдирдилар сўнг.
Қўрқиб бир вақт ўз соямиздан,
Сени шу ниятда яратганмидик?!»

Нафси йўқнинг — хавфи йўқ,
Улган одам у,
Нима деса, ишонса бўлар.

Қайлардадир лаб босиб яна,
Қоп-қора қон байроқларига,
Бу оламдан тўйгандай, тигиз,
Ишонтирмоқ бўлишар менга.
Оталари, оналарини,
Улдирмоқчи болаларини
Менинг қонли қўлларим билан.
Ожизларнинг қонини сўришяпти,
Нонини бўлишяпти
Менинг шонли йўлларим билан.
Йўқ,

улар маймундан тарқамаган, йўқ!

Улар кўпчилик ҳали!..
Сал-пал ақли бор,
Сал-пал шарми бор,
Сал-пал ҳақгўй одам асло кўпчилик эмас.
Шуки,
Йўқ уларда тўғрилиқдан бошқа тириклик,
Бас,
Уларга кун йўқдир ҳамон!
Кўпчиликдан қўрқулик аммо,
Кўпчилик...
Кўпчилик — нодон!..

VI

Бир одамни кўрдим,
Тирик одамни,
Ҳа, тирик одам...
Ўйилиб тушмади-я кўзим!

«Билмайман, — дейди у, — отамни,
Ташлаб кетибди онам,
Бироқ кўчада қолмадим, —
Темир нағалли этиклар у пайт,
Товонлари остига олиб,
Эзиб-эзиб ташламади, йўқ,
Қўлларига олди бир одам!
«Ўз боламсан» деди, бешикка солиб,
Тайёр қилди йўқдан ошимни,
Бахтим ҳали олдинда эди...
Олдиндайди олимсоқларим.
Булутдан пок,
Сутдан оппоқ — улғайдим.
Худди шундай улуғлади юрт.
Яралмишим...

хаҳ...

ерда қолган — кир

Бир томчи қон...

Шу қадарли унут.

Шу қадарли тайёр бўлди тахту бахтим ҳам

Ҳурматим...

Суръатим —

шу —

унут қадар тез...

Бир кун вадаванг,

Бош бўлдим эл, чорвоққа...

Гиж, гиж-баданг! —

Мен қайда, эл қаёқда!..

Бирим-ку минг бўлди-я, аммо

Икки бўлмади гапим.

Эл кўзида,

кириб ичига,

Бахтимизни кўрдим олдиндан!

Эл ҳам мени қўллаб турди

Қўлидан айри,

Дилидан айри,
Тилидан айри,
Садоқатим олди тан!
Қўл узатиб дийдорингга,
Карамингга келтирдим имон...
Шукур, сенинг борингга,
Сен кўрсатган йўлдан бормоқда инсон!

VII

Бир одамни кўрдим:
Уликмас,
Тирикмас,
Уҳ-ҳҳ..
Мен яратган одам-а!
Довдирайди,
Жовдирайди...
Узоқлардан чўчиб келади, ҳорғин.
Нимаси йўқ унинг?
Нимасини излайди?
Нима қилган ишидан у шунчалар қўрқар?..
Гўё,
Тугён саманига ем —
Тоқат едириб,
У ўзини қантармоқдан огриб келади.
Шу бўлдими кўрган кунинг???
Сен ўзингга бундоқ,
Ойнак олиб, бир қарагин-а...
Кўнглинг,
Урнинг, деймизда...
Уша — увада
Бир бурда нон ойнагингга бир қарагин-а;
Шу-шу мангу чирой,
Шу-шу — шарми ҳаё,
Шунча ақлу дониш бергандан,
Бўлмасмиди берсам гурур — ор-номус!
Берибман-у шафқат, саҳоват,

Бермабман-а сенга саодат,—
Уз-ўзингга бермабман ватан!

• • •

Унга қийин ўлиб кетиши,
Уясида калхат ётган булбул қадар қийин,
Шунча қийин тирик қолиш ҳам.
Қўни-қўшни билан
бир «уҳ» қадрича,
«Уҳў» деган зору кори йўқ.
Дунёни сув олса, ўрдакка не ғам?..
Кўз юмолмас кўрганидан,
ахир у тирик,
Тикка қараб турар аммо ўлмасдан, даҳшат!
Ахир одам қайтар ҳайвонга,
Йиртқичлар у билан қуда, туғишган,
Ахлатларни ер ҳайдаб куёв,
Балчиққа ағанаб ётар келинлар.
Унга эса, барча бир — тоға.

Кўзларида ухлар қоп-қора шовқин,
Қоп-қора шовқин ичра ётади бесас,
Ётар у жим шу тўпалон ичра мулоим,
Катта очиб эшигини оппоқ кўзлари;
Кўзларидан айри,
Йўлларида айри, хотиржам.
Қоронғу йўқлик ичра қоп-қора нуқта,—
Шу нуқтадир унинг ишонган
сармоёси,
ҳимоёси ҳам...
Сувга ботган тўнка каби тутаб,
тутақиб,
Кечиккан бозорчини ютгудай ютоқ
Бир яланғоч бўшлиқ,

Очлик, тўқлиги унинг —

шу ваҳший фарёд.

Узоқлардан келар у, асрий,

Бўм-бўш панжаларини ёзиб,

Бору йўғидан айри,

Ўзи ўзидан айри,

Айрилиққа ўхшаб кетар у —

Сазойи ошиқ.

Ва ниҳоят,

Қуллуқ сизга ҳам —

Аждар ҳалқумига тортади қисмат,

Тортилгандир ичга тили ҳам.—

Қуллуқ!

Қимир этмас — қўл-оёғи бут,

Қоққан қозиқ сингари — змедон.

Фақат бир армон:

«Олоҳ,— дейди, ўзинг етказ,

Ўзингга осон!..»

Етар, эй, одам,

Яратганга дунё — беомон.

Сенга йиғлаб, охир куним ҳам,—

Сенга ёлвораман, инсон!

VIII

Уляпман, ёлғиз, арзи самода...

Қуёшга тўлғоқ тутар асрий музликлар.

Умр ўғил кўрмоқда, аччиқ қилиб зўрликка,

Бир кўрсатиб қўймоқчи, қариган чоғида у!..

Алам қилар аммо кетар жафоси:

3

Бир ҳашорат туғилиб, ўлиб кетиши бор гап,

Менинг бору йўғим — пўпанак босган шубҳа!

Шубҳали қарар менга ҳар бир

мўмин-мусулмон.

Қуръон устига муштлаб, қадрига сўқиняпти.

Аввал у «худойим» деб,

Бошига кўтарганди,—

Энди шу кўтарганча

ерга урар қақшатқич!

Яратиб ҳам,

Яйратиш учунмас, асло —

Бу шон-шавкат,

Шавқу сафолар —

Нафси-балоси деб одамзод

Йўқдан бунёд этгандир, бироқ

Тониб ҳам мендан,

Одамзодни уйғотиш учун эмас, йўқ,

Яна ўша ҳаром,

Ҳаришларга бадном

Қош қўйиб, кўз бўямоқ учун

тонар — шум ният.

Кўзим етган жойга қўлим етмади,

Қўлим етган жойда куним битажак...

Эй, ўлим,

эй, сотқин,

Тирик —

лайн

қулоч —

кашлаб

ерга от мени!..

Шундай бир зарб ила...

Оламларни уйғотсин бу зарб!

Титраб кетсин замин

замони билан,

Ер бўлсин

осмонлар ҳам бир!

Оғзидаги — оғзида,

Бўғзидаги — бўғзида,

Бир-бирини тишлаганича,

Қотиб қолсин эс-ҳушидан айри бу олам.

Ва мен,

кўзларимни юмар савдоси,

Кўриб қўйсин у — мўйсафид ҳаёт,
Билиб қўйсин ўлганимни у — мустар!
Кўриб-билиб қўйсин одамлигимни Одам!

* * *

Ўляпман, ёлғиз, арзғ самода,
Овоз берар ўлимимдан гўё ҳаммаёқ:
Гумбур...

гумбур!..

гумбур!!.

Ўнгга оғиб боряпти осмон...
Сўлга оғиб келяпти осмон...
Ўнгга...

чапга...

чапга...

Еру кўк баробар
Патифоннинг лаппагига ўхшаб,
Айланыпти атрофимда,
Айланыпман мен, —
Мен унинг ипдек ўқиға айланыпман.
Мен унинг ўқи...
Дум-думалоқ қоп-қора нуқта...
Ер шарига ўхшаш — думалоқ...
Думалоқ қабрга ўхшаган ер,
Айланыпти... айланыпти...
Кейин...

гумбур!..

гумбур!!.

Кейин...

Қоронғилик ичра...

живир-живир...

Ўт чақноғи...

Кейин...

кейин...

тамом!!!

* * *

(Ҳазил)

Ногоҳ келар доимо
Ҳар фалокат, ҳар бало.
Мен кутардим ҳамма вақт,
Қандоқ келдинг, о, зебо?!.

ҚОРОНҒИЛИК

— Ҳа, Эшмат, қалайсан?
Тошматмисан ё?
Хириллайсан шамоллаб бевақт..
Орқангга яширган попук нима у?
Еб қўймасман, қани, бир кўрсат!

Кет... Ҳай... Чип... Ҳў, одамлар!..
Ким бор?
Дўстим дебман сени, касофат!
Доим шундай — зар деб тутганим
Чаён бўлиб чақар, фалокат.

Олдимдан қийпанглаб чиқардинг доим,
Одам танитайсан бугун, биродар?!
Тош отгандир балки шум биров..
Ҳар қорага ташланма, сен ҳам
Қоп-қорасан бу кеч, олапар!

Мен бир лақма, кўру басирман,
Сен ҳид билар эдинг-ку, ошнам!..
«Ит — вафодор» эмиш,
Бекор гап,
Ишонмайман энди итга ҳам!

ИС ЁН

Америка губ аҳолиси — ҳиндуларнинг эрк-ҳуқуқлари учун мардонавор курашчи — Леонард Пелтиер ва унинг ватанпарвар рафиқасига бағишланади.

«Биз худомиз» десангиз, ҳақсиз,
Тик юрибмиз, думимиз кетиб!
Ҳа, яшардик маймундан фарқсиз,
Сизлар одам қилдингиз, келиб,
Ҳам одамдай кийинтирдингиз,
Сиздай бўлса ростдан одамзод.
Тушунамиз ҳатто тилингиз,
Жавобга ҳам тайёرمىз... Мурод:
Бигиз қилиб қўлини олам,
Етар, шунча бўлдик томошо.
Ахир бундай яшамас одам —
Ўз элида ўзгалар подшо!
Бу қандай гап, булбуллар хушхон
Қарга тақлид сайраса «Қор ёғ».
Кўрганмисиз, қўйлар ҳеч замон
Бўри бўлиб увлагани ё?!
Сўзларимдан куларсиз балким,
Бармоқ тишлар аммо кенг жаҳон.
Тўрқовоқда тўтию халқим,
Тилларидан бол томар, хандон.
Шундай эркин, шундай тўқ улар,
Дон-сувлари тайёр — олдида.
Бироқ бугун ҳар ён бош урар,

¹ Бир фермер исёнчилар оқсоқолига: «Биз сизларга цивилизация олиб келдик, сизларни биз одам қилдик!» дейди.

(Газета хабаридан)

Қанотлари тушиб ёдига.
Одамнинг ўз юрти бўлади,
Хулқи бўлар ўз қавмига мос.
Одам бусиз кулки бўлади,
Гапиргандай қурбақа бехос.
Ўз юртим дер ҳатто қуртлар ҳам,
Учмас чумчуқ турналар қатор.
Ахир биз ҳам одамзод, одам —
Сиз билан тенг деганлар алдар!
Тупроқ тўлмай нафс — ўрангизга,
Ўзимизга қўйинг еримиз.
Боринг, ўша — арш ўрдангизга,
Ҳайвон эмас ахир энди биз!..
Йўқ десангиз, итдай ҳамон оч,
Керакмас бу одамлик бизга.
Йўл солурмиз «ув»лаб, яланғоч,
Яна ғору ўрмонимизга.
Айлангаймиз тамом, қасдма-қасд,
Тўққиз бошли аждарларга, то
Бас келгувси унда на ҳайвон,
На-да худо бизга оламда.
Ва бу қадар бўлмасмиз нодон, —
Айланмасмиз асло одамга!
Майли, қандай йиртқич бўлсак ҳам,
Ўзгаларга кун йўқ бу замон.
Қонимизни сўриб дам-бадам,
Қонга ташна кўзларимиз қон,
Қутурганмиз шундай, итқайсар!
Одамликдан минг марта аъло —
Йиртқич бўлиб яшаган, агар
Ўзинг ерда бўлмасанг худо!

ИЖАРАДА УТГАН КУНЛАР

Табиат, паноҳ бер
Оч кўзлардан бизга,
Инжа қароргоҳ бер
Ўз-ўзимизга!..

Яйраб кулолмасанг,
Йиғлолмасанг одам,
Дадил қучолмасанг
Ўз хотинингни ҳам...

Худди лаънат тоши,
Пайдо бўлиб бошда,
Чиқиб келар боши
Олдингдаги ошдан.

Урф-одатинг очик
Бажарсанг ҳам — бало,
Кекирсанг ҳам қаттиқ,
Ошар ҳақи дарров.

Ўзинг — қолоқ, нодон,
Тилинг яна — қўпол,
Удумларинг — ёмон,
Аммо нонинг — ҳалол...

Нонинг бўлмаса ҳам,
Ўз ватанинг бўлсин.
Очдан ўлмасанг ҳам,
Бевата — ўлгин!

УҒИРЛИК МОЛ

М. Солиҳға

Шоир укам, нега аввалроқ —
Ҳеч бўлмаса юз йил нарида —
Туғилмасдан бурун айтмадинг?
Гувоҳманми ўзим барига!..

Унда нега тирик юрибман —
Нега мени ўлдирмас ганим?..
Чунки, қўрқаманми ўлимдан!
Ўғирликми жоним ва таним?..

М Е Н

Сочларимнинг учларидан то
Оёқларим тирноғигача —
Меники, деб айтаман, ҳатто,
Бутун умрим, нарёғигача...
Устун келиб кимдандир, дадил,
Дейман доим: «Бу — менинг сўзим!..»
Менлигимга аммо ким кафил,
Қани ўша «мен» деган ўзим?
Аллақандай йўқ бир Мен — «ҳоким»
Овоз бериб йўқ ердан «гур-гур»,
Қандай даҳшат: «Бу — менинг халқим...»
«Ватан!..» дея жар солса, мағрур!
Яширмайман, рост, бу — қўлларим,
Менинг қорним, оғзим, юз-кўзим.
Анов узун, силлиқ — йўлларим,
Аммо, айтинг, қани мен ўзим?!
Оҳ, табиат, нечун бу суврат,
Эл-юрт, бойлик, доно сўзалигим?
Керак эмас бу бахт, бу қудрат.
Бергин аввал менга ўзлигим!

ЭРКИНЛИК

*Барча мазлум халқларнинг ҳозирги
авлодига бағишлайман*

Буюк Русьда она ҳеч замон
Фарзандини ушоқ кўрмаган.
«Иванушка, жоним гиргиттон,
Нима ейсан?!» дея сўраган.
Иш тушганда ота бошига,
Бобосидан сўргандай мадад,
Келиб гўдак ўғли қошига:
«Не дейсан?..» деб солар маслаҳат.
Борар эди уруш — ялмоғиз.
Етим қолган Иван пойида
Йиқилади она дармонсиз:
«Ўх, батушка... раҳм эт жонимга!»
Ушбу ондан улғайиб бирдан,
Бир уй унинг оғзига қарар.
Муштдагидан уни ҳар билган
Иван Степанович атар.
Озод қушлар парвози баланд,
Қанотлари толмас ҳеч қачон.
Бир кун сайёд ташласа каманд,
Бандга тушиб қолмас бегумон!
Пешонаси ярақлаб азал,
Шундай эркин яралган бу халқ,
Шунча эъзоз учун лоақал
Бош эгмаган худога мутлақ.
Шу важдирким, ҳар на равою
Буюрмаган бирор ҳузур йўқ.
Ҳар неъматки макруҳ — давою
Ҳеч ишида куфру қусур йўқ.
Мисол, тоғда кўз очган ирмоқ,
Борар эди чулдираб, эркин,

Бошлаб уни юксакка — қийноқ,
Йўлга солмоқ бўлдилар, лекин
Ҳеч бировга бермай у бўйин,
Чопди қуйи, ошиб даралар.
Хандақларда айлаб ишқ ўйин,
Бир кўл бўлиб сим-сим таралар...
Ҳа, чанг солиб қанча дин-имон,
Эголмасдан ўтди, кўп ҳалақ.
Улар учун эркинлик — ош-нон,
Сафою ишқ бўлди вўр маслак.
Баъзан тугаб бутунлай бардош,
«Энди — тамом!...» деганда, бироқ,
Юксаклардан унга ёш, бевош,
Эркака ташна ҳар жилға, булоқ
Талпинади қувнаб, шўх, шаддоқ.
Ўзанини бузиб, беқарор,
Йўл йўқотган дарёлар ҳам, шод,
Қўшилади келиб, бахтиёр...
Мана шундай, бу кўл кундан-кун
Қулоч керар тўлиб ҳар томон
Уммон бўлиб бир ирмоқ бугун,
Тўлқин урар ҳарён жонажон!
Ҳамон қилмас бировга қуллуқ,
Ўз номидан тонмас у асло.
Таъзим билан, истаб эрк-ҳуқуқ,
Русь деб унга қўл берар дунё!
Эркин бўлса доим тўрт мучанг,
Қайга чўзсанг, етар қўлларинг.
Қанотларинг бўлару учсанг,
Порлаб турар яна йўлларинг...
Эй, бир бўлак қуруқ нон билан
Қорни тўйганидан бахтиёр,
Ҳўжасига шараф-шон билан,
Қуллуқ қилган малайлар кибёр;
Бировларнинг байрамларида
Байроқ тутиб, қорни оч, юпун,

«Бахтим бор! деб қадамларида,
Чуввос солган жўжиқлар бугун:
Билиб қўйинг, сизлар ҳам — Одам,
Одам эмас аммо хўжангиз!..
Нега чўчиб тушдинг, о, укам?
Ўз юртларинг, бу — ўз кўчангиз!
Қул эсанг-да, эвоҳ, ҳақ калом —
Кимлигингни айтса ҳам, қўрқсанг.
Аланглама ҳарён беором,
Жуда уят, бировлар кўрса!
Кўзи тушса ҳозир, ё фалак,
Оёқларинг остида ялло,
Ризқ ахтариб чопган жонсарак
Чумолилар не дер ўз аро!
Кўрмаса ҳам, қайдадир, ночор,
Тумшуқлари билан, ор билмай,
Ахлат титган тўнғизларнинг хор
Қулоғига етса, ноқулай..
Сен, эй, қўрқиб ширин жонидан,
Тобеликни — бахт деган аждод —
Занчалиш эр телба қонидан
Бино бўлган чиллашир авлод:
Байрам кунлар ватан ҳақида
Ёд айтилган шеър эмас ватан, —
Ватан улким, унинг тахтида
Эл-юртингга бичмас ёв кафан.
Қуддус, Лубнон, Афғонда ют-ют
Туққанини биров танимас.
Ҳаромхўрлар нафси деб, эл-юрт
Ўз-ўзини қирар, ғаниммас!
Сиз ҳам, уйда эр ҳуқуқи йўқ,
Тили қисик эркақдан баттар,
Ким келиб, ким кетди, кўзи лўқ,
Номус тўшагидан беҳабар;
Чопиб фақат нафси кетидан,
Нафасини ютганлар, соқов,

Ер ютса ҳам, тушмай этидай,
Ўз аршини тутганлар, мохов:
Ер юзига бўлса ҳам подшо,
Беватандир эрки йўқ одам.
Одамлар бор дунёда аммо,
Ўзида эрк, подшолиги ҳам.
Эрки йўқ эл — эркаксиз уйдир.
Эркаксиз уй — эгасиз ватан.
Она-ватан — одам юзидир.
Она тили — номуси ва шав.
Эй, юзлари оёқ остию
Ор-номуси пайҳон жигарлар,
Қўйнингда ёв тухум очди-ку,
Сизда бунга қандоқ чидарлар?!
Бас, одамзот шунча хорми, йўқ,
Қўтар бошинг, бўлса сенда ор.
Бунга чора фақат дорми, йўқ,
Шу ватан деб ўлмоқ — кураш бор!
Кетиб тамом аламларимиз,
Одамлардек титратиб олам,
Бизнинг ҳам ўз байрамларимиз
Бўлсин десанг сен ҳам, эй, ошнам;
«Ҳали булар қараб турсин!..» деб,
Сен эрк учун жон берган влда
«Йўқчиликнинг бети курсин!..» деб
Онанг, чайнаб нон берган тилда
Минбарлардан шаънингга жаҳон
Қасидалар ўқиб, таъзимда,
Қудратингга бош эгиб замон,
Ленин бўлсин устоз таълимда!
Бироқ мангу йўлингда маёқ
Бир илм бор Ленинни кўрган:
Энг аввал у — оламга сабоқ —
Эркинликни руслардан ўрган!

УЧАЕТГАН АРМОН

Борар учиб, мағрур, озод руҳ,
Ун саккиз минг олам — бир қадам.
Кўзларида ҳайратон шукуҳ,
Юрагида армон бир алам.

Ваҳоланки, у шу эрк дея,
Хазон этди умрини, сарсон.
Бош уриб ҳар тешикка, телба,
Ўз бошини ёрди-ку, қалқон:

Ўзелигига ўзи маҳлиё,
Бино қўйиб ёруғ жаҳонга,
Халос этиб вужудини то,
Яшамоқчи бўлди омонда.

Шундандир у суяб, фидокор,
Суяниб шу вужудига, шод,
Умид боғлаб мангу диловор
Ҳаёт учун доим — ҳур, озод;

Дардларини тош тишлаб, гумроҳ,
Оқладию жафоларини...
Ярқ очилиб кўзлари ногоҳ,
Англади пуч даъволарини:

Кўрсаки, оҳ, умрлик Ватан —
Жиему тан бу — қафас экан, бас.
Эрк дея у талпинган маҳзан
Тузок экан — ин ташлаган нафс!..

Билсайди у аввалроқ, ҳайҳот,
Қучоқ очиб унга жилвагар,
Чорлаган бу — дилкушо нажот —
Эрк тотини — қазо ул самар:

У ебтўймас вужуди якто
Майли — даҳо, майли — пайғамбар,
Туфлаб ёлгон эрку бахт бақо,
Ҳамду сано умрига музтар,

Ёриб, йиртиб молдай бегабон,
Отмасмиди йиртқичларга, боз. —
Халос этиб ўзини қачон,
Этмасмиди кўкларга парвоз!..

Учиб борар, мағрур, озод руҳ,
Ўн саккиз минг олам — бир қадам.
Кўзларида ҳайратон шукуҳ,
Юрагида пушаймон — алам.

УТМИШ ФАРЕДИ

(Шу номли туркумдан)

I

Бечораман

Тахту бахтидан жудо бир беватан девонамен,
Аччиқ-аччиқ ёш билан бўғзи тўла паймонамен.

Молу мулким йўқки, тенгим деб, оғиз очсам сепга,
Бори — жоним ҳам омонат, ёши ўтган боламен.

Қора сочим қор букун бу оқ билақлар дардида,
Аста-аста рангим олгай лабларинг, бечорамен.

Юзда холинг бу кўнгилдан сачраган бир қора ўт.
Оҳ, куйиб бир келмасанг сен ҳам, худога соламен.

Икки кўзинг ўтидан икки жаҳоним қоп-қаро,
Воҳки, бу ўтдан уйим ҳам куймаса деб ёнамен.

Айтгил-айтгил, ошиқи шайдоларинг кўп ёнмасун,
Ўт бўлиб гоҳи, бу олам хавфида уйғонамен.

Ўтди ёшлик, манглайимда қолди нолон байтлари,
Лаъли рухсоринг хати ҳам борми деб тўлғонамен.

Неки ўтди кўзларимдан, ўтди ташлаб бари чўп,
Чўп бўлиб энди ўзим ҳам, қўлда бир чўп,
борамен.

Бош қўяй илкинга, бошимни силаб, тиззанга ол,
Ол бошим сўнг, то бу шўр манглай бошимдан
тонамен.

Тирқираб қоним фалакка, порпираб зулмат саҳар,
Садоқат машъали Чўлпон каби танҳо қоламен!

Суҳбат

— Қариб кетдинг ёш туриб нечун?
 Одам бўлиб, уй тузатмасанг,
 Уғил уйлаб, қиз узатмасанг...
 Зулук-зулук сочларинг бугун
 Қордек оппоқ,
 Қўлларинг титроқ...

— Уй тузатдим, қилдилар вайрон,
 Уғил-қизим унда — «шумқадам»,
 Мени яна айлаб саргардон,
 Дедилар: «Бу — кошукур одам».
 Оҳ, онажон,
 Ёмонлар — ёмон!

Сочларимни бўяб қоп-қора,
 Утган кунга мотам тутдим сўнг,
 Узимни шод, ҳотам тутдим, сўнг
 Деди «Гулдай юрар у, қара,
 Ғам емайди,
 Лом-мим демайди!..»

Ҳориб бир кун, юрак-бағрим қон,
 «Уф» деб, сўнг бор узатсам оёқ,
 Беймонлар келтириб имон,
 Дەرлар: «Ёлғон,
 Ўлмас бу осон!..»

Ер тутиб мен...

Ер тутиб мен, сенга боқдим,
Сен тутиб, банд айладинг.

Болга чопган тийғи жаллод,— тилларинг қанд
айладинг,

Юз имолар бирла жоду ўзга дилбанд айладинг.

Қўй эдим, қўй оғзидан чўп олмаган, сен — бир
малак,

Белда зулфингму десам, оҳ, ип экан, банд айладинг!

Сувгаму элтгай дея. шод, тушдим олдингга, асир,
Билмадим, мен маҳлиёни ё гиёванд айладинг.

Баски, бошлаб айри йўлдан, қўшдингу бир подага,
Бўйла раҳм этдинг, уларга мени фарзанд айладинг.

Шарҳи оҳим шаҳди шамшири нигоҳинг остида,
Ўйларим — эрк йўлларини пора-парканд айладинг.

Арзи дод этмакка энди барча имкон банди дом,
Ҳаққа чўзган қўлларим то кўкка пайванд айладинг.

Шамъи рухсорингга банди шода маржон — ҳар
мўмин,

Кимки сенга банда бўлди, кофири бад айладинг.

Олса домига бало ишқ, минг балолар қасди жон,
Сен бало биз ёрни тилсиз молга монанд айладинг.

Энди вор «мў-мў»лашиб, хор, телба даврон борамиз,
Бу сафар йўлида кўприкларни бепанд айладимг.

Ҳавф солиб гоҳ, бошимизда тош чақар бу чарх
фалак,
Ер ютиб кўндан қуёшни, кечалар панд айладиғ,

Ноумид шайтон, уфқлар кўзимиздек қонталаш,
Тонг йўлида заъфарон юзларни хурсанд айладиғ.

Кошки, аулматни ёриб, тонг элчиси Чўлпон
келур,
Ул қуёш юзли халоскорим шакарханд аў адиғ!

IV

Машрабнинг дор остида айтганлари

Томошо қилгувчи эрсанг,
мозоримни томошо қил.

Машраб

Мендек мотамсаро йўқ,
Евларимга қазо йўқ.
Нолиб шундай бесамар,
Мен кўрмаган бало йўқ.

Елғиз паноҳ нафсимиз,
Ҳам бу ҳаром лафзимиз.
Ҳақгўй одам — жавобгар,
Қасамхўрга жазо йўқ.

Етим қиздек бедаво,
Кулги бўлди шарм-ҳаё.
Орсиз кети товоқда,
Таърифига имло йўқ.

Ҳалол нони — миннатли,
Қилган иши иллатли.

Уғри тўрда — мўҳтаво¹,
Ҳеч гапида хато йўқ.

Ақли куллар² — девона,
Уз элида бегона.
Юрт оғаси — сотқинлар,
Хоиндан зўр даҳо йўқ.

Ғару каззоб, қароқчи
Юртимизга пойлоқчи.
Эл-улус деб куйганлар
Улиб кетса даъво йўқ.

Талаб мол-мулк, жонимиз,
Юрар ялло ҳар иблис.
Еб-ютмаган бизни ҳеч
Яъжуж-маъжуж — тарсо³ йўқ.

Олди тўймай сарварим
Ҳатто бор-йўқ жавҳарим,
Оппоқ Хўжам қўллари
Етмаган жой — ҳало йўқ.

Тилларида мадҳ-сано,
Чаноғида⁴ ҳеч вақо,
Дарвешлар биз беватан,
Қўлимизда асо йўқ.

Бас энди, ос, эй жаллод,
Мангумас ҳеч истибдод!
Келмаса у қасос куж,
Мен келурман, фано йўқ!..

Фурқат изтироблари

Жаҳаннам ўтидан қўрқманг, етимлар оҳидин
қўрқинг,
 Отам йўқ ўзга бу алдан, жудолик доғидин қўрқинг.

Онандан ажралиб, куймоқ — мерос, дерлар, суяб
ҳамдард,
 Ватандан айрилиб ўлмас одамлар соғидин қўрқинг.

Ажабмас ётса хор — гўрсиз фидо юртига ҳар
фарзанд,
 Уким — ўз элига қазган хиёнат чоҳидин қўрқинг.

Хону бек айлаб ўзига бир ота фарзандларини,
 Жонини олгувчи бир-бир азозил шоҳидин қўрқинг.

Ўйимдан илон чиққандай, сиғмадим туққан еримга,
 Сўриб ёғимни пойимдан, узатган роҳидин қўрқинг.

Кезиб дунёни кўп кўрдим, одамзод бунча кўр
бўлмас,
 Шилиб борингни у берган дўстлик сабоғидин
қўрқинг.

Акам бор етти иқлимда, укам бор етти иқлимда,
 Қовушмас бошимиз, эй дўст, отам арвоҳидин
қўрқинг.

Сезса бир шарпа, талотум етти маҳалла итлари,
 Тепса тебранмас бу эрлар топган паноҳидин қўрқинг.

Тўйди ким қонига ҳар ким, бурнидан бўлди
булоқлар,
 Қарз экан ўзга туки ҳам, эрта сўроғидин қўрқинг.

Чарақлаб сўнди юлдузлар, чакнар бир сўнмас ўт
юлдуз,
Унинг ортида офтоб бор, Чўлпон сиёқидин қўрқинг.

VI

Маҳмур касрати

Мени чўпларга санчгайлар, булаб ҳар нега
қосидлар⁵,

Бу кун мен кофиру, бўлмиш ўшал фосиқлар
зоҳидлар.

Кимики ости ҳўл кўрдим, туролмай ўрнидан, дод
дер:

«Қочинглар, оғзи сассиқ у, ётинг, эй аҳли
обидлар⁶.

Нуқиб, фарзандига чин ўз отосини ёмонлайдур:
Эмиш мен — бесабот хотун, у — мард, устоди
собитлар.

Гумон ким қилди хасмидан, менга у «бадбахт» от
қўйди,

Миниб ҳар бахтиёр отин, чавандоз бўлди шогирдлар.

«Туриб навбатга чопмишлар уни олгунча хўп эрлар,
Энди тиш ковларми — дерлар, — битта эр бирла!»
шоҳидлар.

Қўриб остидаги оқсоқ отини, боши осмонда:
«Даҳоларнинг оти доим — чўлоқ!» дермиш бу
фосидлар.

Шулар эрлик ва номус деб наҳ урган бу наҳс элда

Нечукким қилмасин ялло, келиб, шоҳона зобитлар.

«Даҳо»лардан ўзинг асра Батан тақдирини, ё раб,
«Қолур тарихда» деб, бор халқини ҳам тезда
тобутлар.

Туф-е сиз — роҳибу фоҳиш, такаббур
аспфурушларга,
Саҳарлар Чўлпонга ҳурган бадгумон шалтоқ оқ
итлар!

1 Мўхтаво — эъзозли. 2. Ақли кул — буюк ақл.
3 Тарсо — ғайри дин. 4 Чанноқ — дарвешлар ёнига осиб
юрадиган (идиш) қашкул. 5. Қосид — қасд қилувчи
6 Обид — покдомон.

САҲРО ХАЕЛИ

Кўкрагимни кериб бораман
Сап-сариқ қум барханларига,
Қуюнларни енгиб қаҳрамон,
Лол қолдириб тўфонларни ҳам,
Керилиб бораман!
Заъфарон юз...
Заъфарон ой,
Заъфарон кун,
Заъфарон чўл сеҳри билан маст,
Минг ишва, сафо билан
Тўлганиб-тўлганиб қаршилар,
Авраб-авраб, илон сингари.
Қарши бораман!

Ватан бўлиб менга — ҳур макон,
Гул-гул яшнаб кўзимда сароб,
Умидвор ўйларим тусига кириб;
Қош кериб, кўз сузган
Шумликлар бари
Заъфарон қумлар тушига кириб;
Яқин кишим бўлиб худди,
Ўлиб-тирилгудай, —
буралиб,
Қучоқ очар менга меҳрибон.
Гўё ҳозир осмондан тушган
Ҳақиқатга ўхшаб кетар у!

Вораман қарши!..

Нега «ув» тортади менга келганда,
«Оҳ» тортганга ўхшатиби!..
Энтикди яна «баҳор!» деб,
Эзилади шундоқ пойимда, атай...
Мўлтир-мўлтир боқиб жон фидо,
Қайноқ-қайноқ қучоқ очиб у,
Илон-илон кириб келар тез —
Қўйнимга, қўнжимга,
Дилимга, тилимга
Кириб келар иссиқ-иссиқ.
Кириб келар ризқу рўзимга.
Кириб келар менинг ўзимга.
Онам ўгитларидек бунча сەҳрар!

Кўмиламан заъфарон унга —
Айланаман сап-сариқ қумга.
Бронза ҳайкалга айланаман мен —
XX асрдан ёдгор...
Шовуллайди азим дарё,
Баҳорга айланар саҳро,
Бахтимга ўхшар дунё.
Менинг бу ажаб-ажаб феъл-абадимдан
Кулиб қараб туришар, яйраб,
Гулдасталар қўйиб пойимга
Саҳро, дарё, дунё..
Мен эса — ҳайкалман,
Бахтиёр ҳайкал!

ФАЛЛОҲ ҚУШИҒИ

Демасман, неки бўлдим, бу — худодан, дафъатан
бўлдим,

Гадодек рўзи аввалдан ватанда беватан бўлдим.

Дегайларким, ўзингсан бош, уйингни олса ўғрилар,
Ўзи бўйнига қуллик занжирин солган Яман¹ бўлдим.

Варақлардим қўлим бўш бўлса ул тарих китобини,
Элимга билганим айтай десам, тилсиз даҳан бўлдим.

Тили бўлса, гапиргай эрди кечмиш — у яланғоч қул,
Танам калтакларидан лола-лола, бир чаман бўлдим.

Муродим ҳосил ўлди, гарчи кўрдим туш, аё дўстлар,
Бу ғорат эл халоскори миниб чопган саман бўлдим.

Қачон келгай экан ботир йигит жавлон уриб охир,
Ватан ғалвирдан ўтди, то, гўримда бекафан бўлдим.

Тур, эй, расул, юмилган кўзларингни бир
Йириб-йиртиб,
Кўр, эй, қузғунмижозлар супрасида «ё Ҳасан...»
бўлдим.

Талон бўлдим, тамом бўлдим, билолмам, қай куни
мен ҳам
Фалакда қуш каби эркин қанотли шўху шан
бўлдим.

Мисоли марди майдони шаҳид кетган малак сиймо,
Кимики тиғи бошимга келибдир, у билан бўлдим

Кел, эй, сен ҳам, ажал, қўпсин ёвим бошида
тўфонлар,
Музаффар шамширинг остида, майли, сенга тан
бўлдим!

¹ Айтишларича, мусулмон динини биринчи бўлиб, ямаликлар қабул қилган эканлар.

ШЕЪР УЌИЙМАН

Шеър ўқийман, юрагим зада,
Бош устимда учар хаёлинг.
Утирибсан ўзинг ҳам, ана,
Меникидан баттар аҳволинг.

Рози дилим шеърга солиб мен,
Муҳаббатдан сўз очган дамда,
Нолишларим дилга тугиб сен,
Тўлғонасан баттар аламда.

Мен куйлайман сени севганим,
Ҳажринг билан бўлганим адо,
Сен ўйлайсан: «Бу бизга ғаним
Бошламаса тагин бир балол..»

Қайси йигит дўстим деб атар,
Севганини қучса ёт биров?
Қани, айтсин, мард бўлса агар,
Мендан яна нима истар ёв?!.

Эшитдимки, қолмай изимдан,
Бир ёмон гап кутармиш у, қасд.
Мен ҳақимда сўз очиб зимдан,
Титраб қулоқ тутармиш у, қасд.

Ёзганларим қўйиб ўртага,
Тошиб сенга айтган шеъримни,
Ёмонликка буриб жўрттага,
Қайрармишсан сен ҳам эрингни.

Бор, сен унга бориб айтгин, бор,
Кўрсат топган шеърларингни ҳам.

Нечун пойлар, бўлса унда ор,
Нечун боғлар оғзимни ҳар дам?!

Алдади у сени, эй, гулим,
Темир-терсагига учдинг-ку.
Ёр экан деб уни, эгилиб,
Ёр эмас, сен, илон қучдинг-ку!

Йўқ деб у кун бошингда отанг,
Сотди ёвга сотқин онанг ҳам.
Мен гафлатда қолдим-ку, аттанг,
Берармидим, буни туш билсам!..

Сен борсанки, мен эл кўзида
Тирикман, то собит матонат.
Бўлмасайдинг сен ер юзида,
Кўтарардим ерда қиёмат!

Ёр эмас сен фақат мен учун:
Муҳаббатим сеҳридан гўё
Пари бўлиб кўринган бугун —
Ватанимсан, тонглари рўё!

О, севгилим, сен деб, жон бола,
Ўз бошимга етмасам бир кун,
Ишқинг билан ёна ва ёна,
Катта шоир бўлурман, дилхун.

Ўшанда ҳам кун йўқ эрингга,
Зор кунини кўрмагунча то.
Суноҳ ортиб у пок шеъримга,
Кун бермайди ўшанда ҳам, о!

Қазом етиб, дунёдан ўтсам,
Ўзинг ташлаб устимга тупроқ.

Ёринг қўлга кетмон тутса ҳам,
Тик тургайман гўримда у чоғ!..

...Қайтарсан жим, мени узатиб,
Ёринг ўйлар: «Ҳаммаси тамом!..»
Мен бораман сени кузатиб,
Юрагингда чалиб мунгли жом.

Уша кеча кириб тушингга,
Бир шеър ўқий, қўшиқ айтай бир..
Катта очиб кўзларинг шунда,
Қўшиғимни тингларсан асир.

Тушунарсан у пайт мени ҳам,
Эвоҳ, унда кеч бўлар фақат!..
Мендан яхши бўлган у одам
Ғазабингга учрар ниҳоят.

Юз ўгириб сен ундан, жоним,
Эркин-эркин олурсан нафас.
Улсам-да мен, қолмас армоним,
Кенгликларга уйғотиб ҳавас.

Тонмагайман сендан ҳам, асло,
Кечиргайман сени то абад.
Қўйиб номим ҳаммадан аъло,
Нотинч руҳим қилурсан обод.

Кўрасанки, ёзиб қулочин,
Дунё келар сенга бепоён.
Биласанки, сен учқур лочин,
Бир ўлимдан қолгансан омон.

Сен борасан ёзиб қанотинг,
Йироқлардан топади кўзим.
Қасам каби ёдлайман отинг,
Балолардан асрайман ўзим!..

ЕШЛИК СУРУРИ

Осмонлардан келар овозим,
Ешлигимни кўриб қўйинг сиз!
Эрта тонгдан куйлайди созим,
Бугун яна ишларим тиғиз...
Эрта, сенда ҳамма нарса жам,
Сен ҳақдаги кўшиқдир бугун!
Ёришган кун — эртага қасам,
Йилт этган нур — қуёшдан учқун.
Келгувсига нурли пойандоз
Ҳар бир ўтган орауманд дамлар.
Бахтни куйлаб келар бир овоз,
Умидвор қуш — мен у, одамлар!
Нур базмига чорлайди эрка,
Ешлигимнинг офтоб назари.
У — тонготар юзида эрта
Порпираган кунлар хабари.
Осмон бўйлаб юксалар хирмон,
Юлдузларни тутиб бошида.
Бу демакки — эрта хиромон
Тонг пойига оқлик бахшида.
Мағрур-мағрур келар овозим,
Эллар оша бўлиб овоза.
Эркин қушдай кенг қанот ёздим,
Эрта тонгдан олиб андоза.
Фазоларга мағрур йўл олдим,
Зухро қолди мендан нарида.
Эркин, мағрур ташлайман одим
Коммунизм кенгликларига!
Коммунизм, сенда барча эл
Ўзига бек, ўзига хондир.
Занжирларни узиб, тезроқ кел,
Оламни эрк сувингга қондир!
Ўз ерида кўкариб ҳар тоғ,

Ўз боғида очилиб гуллар,
Эрмак бўлиб шоирларга гоҳ,
Эртак бўлиб қолсин бу кунлар.
Бир мушт билан тоғларни талқон,
Банди қилиб девларни ҳатто,
Ҳар офатни енгиб, қаҳрамон,
Достонларда яшармиз якто!

ҲАЁТИМ

Тилим чиқиб бир кун, озора,
Айтарканман «Она» сўзини,
Қон йиғлатиб онам, тобора
Йироқ тутди мендан кўксини.
Тақдиримга тан бериб, мажбур,
Аста бир-бир ташладим одим.
Болалигим бошланди масрур,
Мен «ҳадемай» катта бўп қолдим.
Болалигим — учқур қанотим,
Айрилмасман дегандим сендан,
Аммо йиллар бурним қонатиб,
Олиб қўйди сени ҳам мендан.
Йигит бўлиб, мағрур қарадим,
Йўлларимга қаради қизлар.
Қизлар, кулманг, етар куйганим,
Мени унда кўрмагансизлар!
Кетди мендан севгим ҳам тониб,
Тониб кетди қалам қошлигим.
Жудоликдан ўртандим ёниб,
Ёниб кетди бутун ёшлигим...
Нимагаки кўнгил бермайин,
Бари менга қилмади вафо.
Наҳотки сен шунча бетайин,
Беқарорсан, «бевафо дунё?!»

Йироқларга боқаман ўйчан,
Ўйчан боқар йироқлар менга.
Наҳот унда чироқлар ўчган,
Нега жимсиз, чироқлар, нега?!
Бу оламда боқий неки бор,
Умид боғлаб, шошаман унга.
Баҳор келиб эригандай қор,
Ишонаман у ёруғ кунга.
Ўзбекистон — менинг ватаним,

Бахтсизман деб нолимайман ҳам.
Майли, унга минг садқа жоним,
Аммо уни садақа қилмам.
Энди менинг топган-тутганим,
Топинганим шу эрур фақат.
Дардларимни ичга ютганим,
Ҳам кутганим шудир то абад.
Ғўр ёшлигим учди ҳавога,
Кечдим ҳатто унинг ғамидан.
Лекин бир ғам бордир дунёда,
У сен, юртим, сендан кечмасман!
Оҳ, ота юрт, эй, қадим даҳо,
Виламанки, сенсан ҳаётим,
Агар сен ҳам қилмасанг вафо,
Осмоғларни йиқар саботим!
Вугун номинг дуо тилимда,
Етказувчи кўкка оғларим.
Ўтганларни боғлаб дилимга,
Узоқларга қанот боғладим.
Унда менинг кўпдан кутганим
Коммунизм — озод бир диёр.
Унда бордир на ғам, на ғаним,
Унда, ғолиб ватаним, сен бор!
Энди у кун орзу эмасдир,
У — эрта тонг чақнаган қуёш:
— Шунча зулмат — хўрликлар басдир!
Дея олам кўтармоқда бош.
Порлар ёруғ бир хабардан ер,
Булутлардек беором диллар.
Кўкрак кериб тонг йўлида ёл,
Бурро-бурро сўзлайди тиллар!..

II. ОМОН БУЛГИН ҚУДРАТБАХШ ДИЕР

ЖАННАТ

Дарё тўлқин, сувлар тошқин,
Утолмайман,
Отим ориқ, манзилимга
Етолмайман.

(Халқ қўшиғидан)

Бувижоним, кексайибсиз,
Сочларингиз оқ — пахта.
Қадрингизга етмадик биз,
Ўйламабмиз бу ҳақда.
Энди ширин тилингиздам
Тушмас доим оқ дуо.
Ҳар он кекса дилингиздан
Кечар жаннат, ҳақ — худо.
Бувам умри хазон бўлди
Бой, тўралар қўлида.
Ўз уйингиз зиндон бўлди
Сизга ҳам ҳақ йўлида.
Жаннат нима, кўрмабсизми:
«Кўрмоқ бору емоқ йўқ».
Тишингизни сўрмабсизми,
Юз йил яшаб очин-тўқ.
Юзларингиз сомон қилмиш
Ушал жаннат хаёли.
Кўз нурингиз тамом қилмиш
Сароб каби жамоли.
Оғзингида тиш қолмади,
Тешик тўрва меъдангиз,
Тилингиздан бол томади
Бироқ «жаннат» десангиз.
Бувижоним, ўйингизга
Соя солмиш ёлгонлар.
Ҳасса, деб, бу, қўлингизга

Илон тутмиш ёмонлар.
Ҳар вақоннинг ўз тутими,
Ҳар бойнинг ўз дўқи бор.
Уларни ҳам қасос ҳукми
Мўлжал олган ўқи бор!..
Обод этиб ҳовлимизни,—
Жаннатдай бир боғ қилиб,
Лол этурмиз ҳали сизни —
Кўнглингизни чоғ қилиб.
«Вақт ўтди, умрим — кеч», деб,
Юрагимиз ёрманг, бас.
«Умидларинг энди — ҳеч», деб,
Йўқ гапларга борманг, бас!
Яна юз йил яшанг бардам,
Тотинг бирга тузимиз.
Дардларингиз топиб барҳам,
Ёруғ бўлсин юзимиз!

Эс-ҳушим олиб, уйқу, ҳар кимга гадо қилма,
Беш кунлик бу умрни гафлатда адо қилма.

Шарбат деб, шароб бирлан оғушингда бу кеча
Оздириб ёр йўлидан, сен бунча ҳаво қилма.

Кўзларим йириб-йиртиб, ул қаро кўзлимни мөн
Кўрсам деб, ютарман қон, кўзларим қаро қилма.

Солма кўп инс-жинсларинг кетини мис товоққа,
То мисинг чиқиб, сичқон инин минг тилло қилма.

Ошиқман, ишқ ўтимдан кул бўлсин куйиб саҳро,
Аммо ёр эътиқодим — аҳдимдан жудо қилма.

Тенг билма аллақандай Мажнунга, токи Лайлим
Қўшиб ибн Саломга, бошингга бало қилма.

Токи ёр, агёр ҳам кўрсин-ким номарду мард,
Мард бўлсанг, қаро кунда ўғринча савдо қилма.

Тонготар сиёҳида гуркирар бир ўт юлдуз,
Бу ҳам бир юлдуз-да, деб, ўзингча имо қилма.

Кун чиқиб, тун — юзингни тескари қилмай олди,
Сен у — тонг элчисини тескари дуо қилма.

Қуёш юзига Чўлпон қурбон бўлур, тонг яқин,
Унгача мотамсаро, оламга расво қилма.

«УЗБЕК ЧОЛ»

(Манзума)

I

«Кўпни кўрган бу чол...»

«Ҳали бобой бардам...»

Бир қарсанг:

Қоровул —

Завод дарвозасида...

Машина-машина,

поезд-поезд

завод маҳсулотига

Дарвозани очиб, ёпиб гуради,

Қоғозини текшириб.

Бир қарсанг:

Қўлида супурги,

Гулқайчи,

Кетмон...

Супуриб-сидириб юради,

Гулларнинг тагини бўшатиб,

Заводни ўхшатиб,

юради!..

Бир қарсанг:

Завод бошлиғидек,—

Бўйнида бўйинбоғ,

Кийиниб,

Завод клубида

минбарга чиқиб,

Сўзлар,

терга ботиб...

(Ёнида

жағи жағига тегмас таржимонининг.)

Сўзлар,

четдан келган сайёҳларга

Ўзбекчалаб чол:

Кимё заводининг кимёсидан,

Олам-жаҳон дунёсидан...

Хизматчилар даъватидан,

Ишчиларнинг аҳдидан...

Сўзлар бир-бир

қўймай

заводининг

Ўзаларга сепадиган дорисиғача.

Кулиб боққанидан тақдир...

Ўтмишининг фарёдидан...

Достон қилмай қўймас

гап орасида,

Каттақон ўғлининг

Шундай бир даргоҳга бошлигини ҳам!..

Сувратини опкетида газетлардан келиб,

Чет эллардан келиб:

«Заводда ягона ўзбек чол!»

II

Тўрт ўғил кўрди!

Аҳ...

Уларни ўстиргунча,

онасининг

Она сути оғзига келди...

Кичкинаси — кичик эди...

Уртанчиси — бўладиган болага ўхшарди,

Ўзига ўхшарди тирноғиғача.

Чиройли эди!

«Олим» дейишарди каттасидан кичигини,
Шоирга ўхшарди

қараб туришлари,

Фақат битта айби — жанжалкаш эди.

Каттақони, кўрган кўзларга,

Оғзидаги ошини ҳам олдирадиган,

Ландовур эди.

Пишиқ эди ишига аммо!

Терган бошогини дон қилиб,

Шакар қопда сақлар эди, тишини сўриб,

Ҳузурини — сичқон кўрарди.

Бобой урушдайди у пайтлар...

Кичкинаси, ҳозир, ўзига тўқ,

Бола-чақали, ишчи!

Катта одам бўлди каттаси, ахир...

Шоир бўлди каттасидан кичиги,

Фақат бир айби бор — жанжалкаш!

Урганчиси — деҳқон чиқувди...

«Сал-пал эгилса-чи укалари,

Йўталса-чи сал-пал!..

Ичидан пивиган бари.

«Акам — фалон» демас булар.

Вас!

Вир-бирига оқибатсиз ҳали-ҳали,

Вир-биридан мағрур,

Сир бермас...»

* * *

Утган йили ёмон ётиб қолди чол.

Ғўва авжи кўсаклаган пайт.

Юсингга куларди оппоқ пахта!..

«Грипп босди» деган гап чиқди қишлоқда.

«Етти боласи бор ахир, шириндан-шакар!»

Кўзларидан ўтар, қора тортиб,
Бугдойзорлар — ўроққа кирган.
Урим...
Қийқирган, шўх жўжиқлар, қатор!
Улим...
Кўз олдига келади Вьетнам!
Унутар чол ўзини тамом...
Гўё ҳозир у вьетнамлик ватанпарвар чол,
Борар писиб чакалакзорда...
Ногаҳон бирдан:
Бамисоли қирқ бошли аждар,
Бир эмас яна,
Бошларидан қор ёғиб — туман,
«Гур» у ёққа ўтар,
«Гур» бу ёққа,
Эйжепт оранж¹ пуркаб қузғунлар!..
Ва бир кечада
Кўм-кўк барглар ер қучиб — бўгат,
Яп-яланғоч қолар ўрмонлар.
Тиришганча, тупроқ чангаллаб,
Ер тишлаган одамлар — хазон...
«Йўқ-йўқ!..» дер чол, чўчиб дафъатан!
Қиёмат авжида гўё сўнги бор
Хаёлини тўплар у яна:
«Худо умр берсин кичкинасига...
Бошинг тошдан бўлсин шоир болам!
Йўқ-йўқ,
омон бўлсин каттакони ҳам...
*
Деҳқон ўтган чолнинг ҳам ота-бобоси,
Ёмон яшаган!
Билмаган бу ҳашамлару шўхликни, лекин
Ҳаммаси ошини ошаган!..

¹ Америка самолётлари Вьетнам устидан сепган захарли дорн.

Чолнинг кўз олдида
Неча-неча бора
 ўзи ўзини еб битирди
Ошиқ-мошиқлари
Завод дарвозасининг...
Еб битирди машиналар ўзи ўзини,
Поездлар ҳам еб битирди...
Тўлиб, тўлмайди бу олам,
Тўйиб, тўймайди одам!..
Уйлаб ўйига етолмайди чол,
Санаб, саноғига
 темир карвонларнинг.

Алҳол,
Ўзи ўзини юпатган бўлади:
«Бу завод — дунёда ягона,
Одамлар — бир дунё!..»

Яна чолни олиб қочар хаёл,
Олиб қочар кимё заводи:
«Қандай завод ўзи бу завод?
Қуруқ мошин кириб,
 тўлиб чиқса,
Вагон-вагон бўлиб чиқса...
Қандай завод ўзи бу завод!
Егани чидамас ҳаттоки тоғ ҳам,
Бу-ку — завод...»

Чолнинг кўз олдида
Бир кунмас-бир кун
Пуфакка ўхшаб,
Кўкка учиб кетаётгандай заводи.
Портлаб осмонда,
Номи ўчиб кетардай оламдан тамом.
Ёки уни тез

Илиги сўриб олинган оч қаърига Ер
Ютиб кетаётгандай бирдан!
«Нималар бўляпти?
Уйлайдими — булар!
Кўриб — кўрмагандай,
 куппа-кундуз куни,
Уч бирдай ўгил...
Нималар бўляпти?..
.....
Деҳқон болам, ўзинг хабар бер!»

Қайдан билсин бобой
Кимё нималигини,
Уқимаган.
Лекин биладики,—
 топган оши ҳалол.
Кимёгар бобоси
Думба ёгда ёғлаган илигини.
Илиги тўқнинг — қорни тўқ,
Қорни тўқнинг — кўнгли,
Яна шуни биладики:
Одамнинг яралиши — кимё!
Кимё — «она» сўзи!
Киндик қони тўкилган ер,
Уша ер деб яшамоқ — айни кимёдир!
«Фалон юртда ўғлим инженер...»
«Онанг уч йил бурун ўлиб кетган...»
«Отанг пистон миллатга мамсуб...»
 деган сўзлар

Мутлоқ кимё эмас!
Бу сўзлар бари —
«Ўлим» деган сўзнинг эгизаклари.
Кимё чексизликдир!
Тугамаслик — кимё!..

Бироқ ваҳим босар чолни бирпасда,
Ғаниматдай бугун егани,
Гўё қолмас ундан эрта бир нишон!
Қолар фақат гўё
Кеч бўлса ҳам, бугун,
Тирик қолса, эрта,
Ҳозир, ҳар бир нафас,
Аччиқ, тигиз, дадил,
Бақиргандай дод деб
Баланд девор оша,
Ҳар бир тўғри айтган
Тоймас сўзи унинг!
Гўё кардай, кўрдай ундан бошқалар...
«Шуми, дейман, қарилик деган?!»

* * *

Бир кун туш кўрсамиш,
тушида
Одам эмиш заводи, тавба!
Ўлиб кетганмиш...
Ўтиб кетган эмиш чолнинг ўзи ҳам.
Бирга қўйилганмиш икков,
Заводи билан,
Бир кунда ва бир гўрга.
Ёқасидан олар эмиш чолнинг
заводи:
«Сен ўлдирдинг мени, чол,
Илон-чаёнларга едирдинг!..»
Ёқасидан олар эмиш чол ҳам заводнинг:
«Сен ўлдирдинг мени, кимё,
Илон-чаёнларга едирдинг!..»
Чолнинг кўз олдида:
Қуп-қуруқ қовурға —
Суякдан иборат эмиш заводи,
ўзидан баттар,

Қизиқ, қорни тўла нон эмиш чолнинг.
Нафас олай деса, ўпкаси йўқ,
Бўғзигача шундоқ нон эмиш...

*

Унда, неваралар...
Ишчи ўғлим, оҳ,
Шоир болам!..

. »

Шу ерга келганда уйғониб кетди...
... Бу сафар у узоқ ётмади,
Уч кундаёқ отдай бўп кетди!

* * *

Яна карвонларнинг узилмас кети
Кимё заводининг дарвозасидан.
«Охири бахайр бўлсин!..» дейди чол,
жимираб эти,

Машиналар,
поездларнинг
чинқириқ сасидан

Қулоқлари шанғиллаб,
Кеча кўрган тушин эсларкан, беҳол.
Бироқ

тетик сезар эди ўзини чол
Кечагидан бугун,
Бугундан ҳам гўё
Тетик бўлар эрта...
Ёшлигига қайтар эди гўё кундан-кун.
Қўз олдида ёшариб борар эди дунё!

«Кўпни кўрган чол бу...»

«Бобой бардам ҳали...»

КЕЛИНЛАР

(Ярим ҳазил)

Бошдан-оёқ чирманиб чандон,
Йиғлаб чиққан уйдан аввал.
Энди очиқ боришиб, хандон,
Йиғлаб қайтар, бош эгиб сал-пал.

БАҲОР КЕЛГАЙ

Чопқиллар, чопар, ўйнар
Тонготар шамол бирдан,
Ортидан отар ўйлар
Ўзлигин ҳаво бирлан.
Жонидан кечар гўё,
Кўк сари хиром айлаб,
Бу надир, ажаб савдо,
Шамолга кўнгил бойлаб,
Қай сари борар, билмас,
Кўринмас қанотида,
Бўронни писанд қилмас,
Умидлар саботида.
Сенмисан, баландпарвоз,
Эй гўзал малак сиймо,
Улми ё қилиб пардоз,
Бошлаган мени шайдо.
Энди мен, жигарбандим,
Хаёлсиз нетар бўлдим,
Хаёлсиз бу ерлардан
Ғамхона кетар бўлдим.
Қўй энди, шамоллар деб,
Йўлингда зориқтирма,
Бекорга саволлар деб,
Кўзимни толиқтирма.
Ешсан-да, балосан хўб,
Чопарсан бекорларга,

Бошингни, оловман деб,
Урарсан деворларга.
Ҷор ёғиб қовоғидан,
Ҷиш кетиб, баҳор етмиш,
Тоғма-тоғ ошиб қирдан,
Мастона наҳор етмиш.
Осмонлар бўлиб пастқам,
Ҷар ённи ёқар кун-да,
Келсанг-чи, жаҳонгаштам,
Жаҳонни қўйиб унда.
От солиб, кўз олдимда
Еллар бир жаҳон бўлгай,
Кўрсанг-чи, ўз олдингга
Порлоқ бир замон бўлгай!

ЯШАШ

Қизиқ бир афсонага ўхшайди яшаш,
Фарҳодга ўхшайди бу турмуш —
Унинг тутган йўли тоғларга туташ,
Ошиқликдек оғир улуш бу.

Ана, Фарҳод, Ширинига етди-я, охир...
Қандай ширин яшаш деган, яшаш.
Орқасидан ёсуман ҳам чопиб кетди-я, охир...
Яшаш деган... Яшаш деган... Адаш!..

Фарҳод! Сенинг қасосингни оладир! —
Ўз-ўзини ўлдиражак Ширин...
Достон қиладир сени Алишер,
Қандай яхши... Қандай яхши достон — яшаш!

УЧАЕТГАН ЛАБЛАР

(«Ватан беринг» номли туркумдан)

«...Исроил ҳарбийлари арабларнинг Қуддус вилоятига бостириб кириб, ерли аҳолини ваҳшиёна қийноқлар остида ўз юртларидан қувиб чиқармоқдалар».

(Газета хабаридан)

Абдулҳамид туш кўриб ётади...

Йигит ёшини қоралаб,

Хурморанг бир қиз

Бир жуфт хумор кўзларини чўлпон-чўлпон

қилиб,

Гул умрини бутун унга бағишлаб,

Хурмозор оралаб

масту мастон боради.

Лаъли Бадашхон лаблари саробдай титраб,

Қоронғи кеч — абосини¹ куйдирган

Мана шу шамшод қомат, —

Мана шу мушки анбар қизни

Севмоқ учун яралгандир Абдулҳамид.

«Эҳ... ҳаммаси қолди-ку орқада...

Жувонмарг отам...

Йиглаб турган онам...

Ака-укаларим гапирмайман:

Битта қорни деб,

У ҳам одамлиги учун,

Ер юзида яшаб юрганлиги учун ҳатто,

Етиб олиб уэр сўрашга тайёр...

Ўз уйим,

Атала — ун ошим учун курашиб,

¹ А б о — араб қизлари ўраниб юрадиган қора рўмол.

Емон кўринишим

Бир қориндан таталашиб тушганларимга,

Емон кўришим...

Қоронғида ўз ахлатидан ҳуркиб,

Чўққайган ҳар сояга юз бор

ифлос тумшуғини уриб кўргувчи

лаёқатсиз искович итдай,

Қадамимни санаб юришлари...

Яқин дўстим бўлиб,

Гапга солган хезалак сотқинларми-ей...

Ҳаммаси орқада қолдимиз ростдан?!»

дея, бир нафас

Танасига ўйлаб кўрмас у.

Гўё шундай эркин,—

Бахтли туғилгандир.

Бахтлилар эса:

худони тан олмас бу замонда.

Худони билмаган —

сени билмас,

мени билмас!

Бир жилмайиб қўйди у фақат.

Бир хўмрайиб қўйди, чамаси...

Кейин — ағдарилди осмонга.

Абдулҳамид туш кўриб ётар...

Ухлаб ётар, кўзлари катта очик.

Шундоққина пешонасида —

минора устида

Намозга чорлайди муаззин,—

Нажотга чорлар.

Муаззин эмас, гўё

Абдулҳамид ўзи минора узара.

Кимгадир ёлборар,

бақирар,

чақирар:

Парпирагинг қўшни томга илиниб қолиб,
Бир юлқиниб, кўтарилса яна осмонга 45
худди шундай бўлади.

Осилар тиллари,
кўзлари косасидан...

«Нималар бўляпти?»

Нима бу яна?..»

Кўриб турар шу ҳолига:

Ёғи ўт олган каттакон қозон —

оёқлари остида замин.

«Майли эди бўғилиб ўлсам,

Шу қозонга тушмасам...»

Бироқ ундай бўлмас одатда,—

Отилар «қозон»га.

Қаттиқ шамол зарбидан баъзан

Чирт узилса бўғзидан ипи,

Шундай қулар ерга парпирак.

Қулаб тушар Абдулҳамид

баланд сўрисидан.

«Тамом...» деб ўйлайди у аввал,

Кейин,

Ер юзини ларзон-ларзон элаган

Бўмбаларнинг ҳайқириқ сасидан,

Чарсиллаган ют-ют

олов нафасидан

«Ярқ» этиб очилар кўзлари бирдан:

«Тамом» эмас эди,

Бошланганди эндигина рўзи қиёмат!..

Н и д о

Борар замон, борар нафас,

Борар қушлар бузиб қафас...

Борар жаҳон тўла бир сас:

— Ҳаво беринг!

— Омон беринг!..

Борар кунлар, фарёд унлар,
Ёқа йиртиб басир қуллар...
Борар қонга ташна улар:
— Имон беринг!
— Паноҳ беринг!

Беринг дарға, беринг уммон,
Тўфон беринг, беринг сурон...
Берманг шафқат сиз ҳеч қачон!
— Қасам беринг!
— Қасос беринг!

Беринг элга номус ва шаън,
Ўз-ўзига беринг ватан!
Ёвга ҳатто берманг кафан...
— Қирон беринг!
Қиргин беринг!!!

Қора кўзлар

Эй, сен, исли уйим ризқли бекаси,
Сенсиз чироқ ёкса ёришмас —
Бу қоп-қора кунлар совуқ нафаси,
Оҳ, бу менинг зиндон юрагимдай, бас.
Кўзларинг қоп-қора, севгилим!
Сен изсиз кетган у эътиқодмидинг,
Бериб қўйдик уни, а, гулим?!
Мен сени тополмай овора.

Шу мотамсаро кунда,
Сен унда,
Мен бунда
Ниманидир истаймиз — осмон!
Она қўйни шундай илиқ бўлармиди...
Сен ва мен билмаган тонглардай —

Шундай бегубор...
Ундай кунда ўлмоқ ҳам — байрам!
Бир қара,
Тоғларнинг бағрига қара,
Қорлар эримоқда баҳордан, бекач,
Биз излаган кенглик ўша
Шу эмасми, дейман,
Шу эмасми?!
Одамзоднинг ўз уйи бўлса,
Мана шундай бўлар — оппоқ, бепоён!

Шу тунда
Сен унда:
— Йўқ-йўқ, — дейсан, — у ундан-да улуг!
Шу тунда
Мен бунда:
— Йўқ-йўқ, — дейман, — у тонгдан-да сулуви!
У — онам тилида «Ассалом!..» дея,
Сен бағринг очгандай менга — бир дунё!
Эй, шум толеимдай қора қошлигим —
Оҳ, итларга талон бошгинам!
Биз-ку топишармиз омон бир куни,
Боқур ютоқ-ютоқ овора кўзлар.
Аmmo топармизми — етим қиз уни
Биз — қора кўзлар?
Тополмасак — бу дунё ҳаром —
Сен қиз эмас, йигит эмас мен!..
Чек, оғайни

Чекаман.
Тутунга тўлдираман яна
Қонга тўлган бағрим.
Бир вақтлар мен ҳам

қиё боқмасдим...

Ҳамид.

Чек, оғайни!
Юрагинг ҳовирини босади.

Кейин,
бўгзингдан
Аргамчисиз осади.
Кейин,
қутуласан —
Бу дунёнинг ишларидан,
Яхши-ёмон кишиларидан...
Бошқа нима қолди —
Юртинг учун бериш керак бўлган,
Бер!
Қуруқ қўймас у ҳам Абдулҳамид.
Кураш бу,
Керак бўлар
Йўқ деганда бирон қулоч ер.
Юрак нимагадир ҳовлиқади бетоқат,
Уни юпатгувчи «дўст» —
тамаки фақат.

Дўстим,
Қўй,
бекорга қийналма ҳар гал,
Ол, тортинмасдан.
Тортиб кет,
Токим
Ковагига тортиб кетмасдан ажал.

Г и р я

Шодликнинг кўксига бошимни қўйиб,
Силкиниб-силкиниб йиғлагим келур..
Яхши тушларини ёмонга йўйиб,
Шодликнинг бағрини тиғлагим келур.
Йиғла, эй, осмон, сен ҳам бошида,
Токи кўз ёшларга ғарқ бўлсин у ҳам.
Бир зум у лол қотсин ғамнинг қошида,
Фақат бир зумгина бўлсин у одам!

КЕЛАЕТГАН ОДАМ

Йўлларида кўзларим толмаган,
Ич-ичимни емирган кимдир у?
Ким экан у пойимдан қолмаган,
Шароб дея тутгани кимга бу?!.

Ҳорғин чолга ўхшайди, эй, худо,
Ўхтин-ўхтин йўталар, воҳ, оғир.
Унинг йўли бўлмас ҳам ҳеч адо,
Адо қилмай қўймас ҳам у охир.

Сенмидинг, а, тутқазган тобутим,
Кунинг менга қолдими, қария?
Юрт шу кунга қолдими то бу кун?
Элим сенга қолдими, ҳали-я?!.

ҲАВОПАЙМОДА

Тушимдаги узун кетган аргамчидай,
Бугун, мана, йироқларга тушди йўлим.
Ёрингман, деб, авраб қочган алдамчидай,
Ой булутлар тўсиб қолар ўнгу сўлим.
Пахтами, деб, қўлларимни узатаман,
Узанади хаёлларим узоқларга,
Пахтазорда онам мени кузатади:
«Пахта қандоқ, болам,— дея,— у ёқларда?
Келинчаклар меҳробини тўлдиргани,
Отлиққа ҳам топилмайди биз томонда.
«О, онажон, ташвишларинг шуми ҳали,
Тўлиб-тошиб ётар, мана, у осмонда!
Уҳў, қанча кўрпа-тўшак бўлса, ётар,
Қоплаңмасдан қолмас асло тўйлик кўрпам...
Кел, ғамлаб ол, бари бир у тўзиб кетар,
Айт, беҳабар қолишмасин қўшнилар ҳам!
«Қайдам...» дейсан, бу шунчаки ҳазил, бироқ
Шунча миллион-миллион тонна ҳазил эмас.
Сенга бир той пахта бўлса, кўкрагинг тоғ,
Сал кам уч юз миллион учун камдир бу, бас,
Ахир ўзинг айтардинг-ку бир замонлар:
«Ками битган куни одам ўлади» деб.
Йўқ, бу ёлғон! Шаккок чиқдик биз — ўғлонлар,
Ишонамиз, камимиз бут бўлади деб!
Яна бир оз сабр қилгин, жон онажон,
Сенинг ҳам шу тонналарда улушинг бор...»

Еш боладай бош тебратар онам шу он,
Рози бўлиб, кулиб қўяр у беозор.
Тушдагидек қанот боғлаб яна эркин,
Далаларга осмонлардан боқурман шод:
Туман-туман кўтарилиб пахта секин,
Қайларгадир учиб борар қушдай озод.
Гоҳ эгасиз пода каби тўзиб ҳар ён,
Оч бўрилар қувлагандай, зир югурар.
Қўлларини чўзиб кўкка тоғлар, ҳайрон,
Оғиз очиб қараб турар гор, унгурлар...

РОССИЯ

Мадхия

Замон ўлди Урусия замони!

Фурқат

I

Бу бевафо, бебақо дунё
Ҳеч бир шоҳга вафо қилмаган.
Меники деб Темур ҳам ҳатто,
Улишини асло билмаган:
Дод деб ҳар ким машъум дастидан,
Даврон бўлган — зўрлар даврони!
Кимки унинг тушса қасдига,
Ўз бошида синди гаврони.
Қанот боғлаб мисли шоҳ бургут,
Борар экан, ярим жаҳон танг,
Қила олмай бу дунёни бут,
Оқсаб қолди йўлда Темурланг.
Қулади-ку бир кун юзтубан,
Титраб кетди ногоҳ ер юзи.
Кўк юзидан ўчди шу билан
Жаҳонгирнинг ёруғ юлдузи.
Шундоқ қилди қасосли дунё,
Билганидан тоймади қисмат.
Етмагандай шунчалар жазо,
Лаънатларга ботди у минбаъд.

II

Кечди йиллар бир-бир қон кечиб,
Бекзодалар хонадонида.
Нопок қонлар қўшилди келиб

Авлодларнинг қайноқ қонига.
Талаш бўлиб мулки Туркистон,
Чок-чокидан кетди бир бутун.
Лаққа-лаққа гўшт каби, осон,
Лиққа-лиққа ютди ёв — қузғун.
Музлаб қолди томирларда қон,
Илму урфон нури ўчди, бас,
Гулистонлар бўлди гўристон,
Ватан бўлди булбулга қафас.
Лол қолдириб рўйи заминни,
Тиз чўктирди ўзбек ҳар ишда,
Тўлдирдию дунё камини,
Нураб ўзи, қолди қарғишга.
Ўтди шундоқ замонлар дилхун,
Қонга тўлди сабр косаси.
Синди тушиб коса ҳам бир кун,
Кўкка етди аламли саси!

III

Бош кўтарди Ленин тонг қадар,
Бош бўлди у сарғайган халққа!
Портлагандай пойма-пой ғамлар,
Гумбурлади «Аврора» шарқда!
Бўшатдию дардини тўнлар,
Зулмат осмон гур ёниб кетди.
Шуни кутиб тургандай кўпдан,—
Жаҳон олам уйғониб кетди.
Кўтарилди Россия бирдан,
Зир титратиб кўҳна дунёни.
Ваҳий келди гўё тақдирдан,
Замон бўлди — дўстлар замони!
Титраб кетди яна ер юзи,
Осмонларга тўлди бўронлар.
Қуёш бўлиб чиқди кундузи

Кўксимиздан сачраган қонлар.
Бир бўронки, ҳайқирди дунё,
Хазон бўлиб кўчди истибдод.
Бир қуёшки, бўронлар аро
Талпинарди унга одамзод.

IV

Қонимизга бўялган байроқ
Тўсди нотинч ўтмишимизни.
Туман ичра йўқотди шундоқ
Боболарнинг кечмиши бизни.
Қайлардадир порлади чироқ,
Қайларгадир кўчди зулумот.
Кимгадир бахт келдию, бироқ
Қисмат бўлди кимга истибдод.
Хўрликларга кўмилган Темур
Тинч ётмади тагин қабрида.
Қасос сўраб топталган ғурур,
Тиг кўтарди ўғри қабрида:
Бошсизга ким бошпана берар,
Босмачилар шундай от сурди.
Кўтарилди бошвоқсиз эрлар,
Бироқ замон кўтариб урди.
Мана шундай тугади бари
Мазлум бу эл қароргоҳида.
Россиянинг ботир эрлари
Олди яна ўз паноҳига!

V

Мана шундай битди истибдод
Шўрпешона Ўзбек юртида.
Рус халқига боғлаб эътиқод,

Бош эгамиз толе ҳукмига.
Русь деганда, тақдир азал ҳам,
Хўрликлар ҳам эгди бўйнини.
Юртимизга қўйганда қадам,
Хазиналар очди қўйнини.
Кўзимизни мошдек очдию,
Бош бўлди у бошвоқсиз халққа.
Гўё бирдан зулмат қочдию,
Қуёш чиқди қайтадан шарқда.
Тонг юзлардан кўтариб парда,
Лола бўлиб боқди уфқлар.
Бош кўтариб гафлатдан барча,
Бахтга чўмди худди нилуфар.
Уйғондию қадим Туркистон,
Унутилди бари туш каби.
«Достонларда битган гулистон,
Ўзбекистон» бўлди мансаби.

VI

Бунча гўзал бўлмасанг, юртим,
Ютинмаса сенга ҳар кимлар.
Огу бўлсанг кошки бир ютим,
Юта қолса сени ганимлар!
Андижонда чой ичаман¹ деб,
Чучварани хом санаб Гитлер,
Кўзга нима тушса, тутиб еб,
Келар эди тўнғизбош итлар;
Ниятига етолмай, йўлда
Чалиб кетди етимлар оҳи.
Оч арвоҳдай тушдию қўлга,
Кўпга тушди тақдир сабоғи...
Яна ўзи қўллади Ленин,

¹ 1941—43 йиллар эди. Гўё Гитлер, СССРни эгаллаб бориб, тезда Андижонда чой ичаман, деганмиш.

Қалқон бўлдик Москва учун.
Кўплар кетиб, оз қолди, лекин
Дўстлигимиз кўрсатди кучин.
Шу куч билан, шу-шу кўч билан
Кўчкинларга кўкрак кергаймиз.
Амр қилса дўстлик, бизга тан,
Йўқдан борни топиб бергаймиз.

VII

Дўстларнинг шоҳ пойқадамини
Бош устига қўйиб юрт-олам,
Унутгандай ўтмиш ғамини,
Улуғлайди Ленинни бу дам.
Орзу бўлиб туғилди рўё,
Бахтимизни кўрдик биз унда.
Кун кўрмаган гўдакдай гўё,
Талпинамиз қуёшли кунга.
Ҳар фалокат бошида — руслар,
Кўз ўнгида бизлар ҳамма вақт.
Қуладию бошга тоғ музлар,
Муз остида қолди тожу тахт.
Шундай қилди қудратли бу халқ,
Оёғига чўкди дарду ғам.
Орамиздан йўқолдию фарқ,
Томир отдик Москвага ҳам!
Қай юлдузда қай вақт қайси дам,
Билар экан бобом Улуғбек.
Не бахт, бугун соатини ҳам
Сенга қараб ростлайди Ўзбек!

VIII

Навжувон Русь, боғлиқман сенга,
Бош қўйганман кўксингга мудом.

Тилингни ҳам бахш этдинг менга,
Қучоғимда топсин деб ором.
Мен ҳам энди толиби илм,—
Ишқ сабоғинг чўғи танимда.
Ошиқона титради дилим,
«Олеся»ни¹ ўқиганимда.
Бу дунёни олмасдан бурун,
У дунёси олди Темурни.
Дунё бўлиб Россия бугун,
Олам сари отини бурди.
Бир томондан шохли Искандар,
Чингиз бўлиб бир ёндан, шохсиз,
Сузиб, талаб ўтди итқайсар,
Аmmo бу халқ яшар, гувоҳ — биз.
Жаннатга деб аввал сарсари,
Жаҳаннамга отди ҳар муртад.
Энди бизни Ленин зафари
Коммунага бошлайди фақат!

IX

Шодлигини ичига ютиб,
Шарафлайди Рус халқини шарқ.
Дўстларининг қўлидан тутиб,
Қўл кўтариб турибди бу халқ.
Россиянинг қошида бугун
Бош эгмоқда ҳаттоки осмон.
Олқишламай мен уни нечун,
Нечун унга боқмасин замон?!
Ғалабалар ғалаёнида
Бонг урмоқда Москва мағрур.
Кремлнинг бу кун ёнида
Ер бўлгувси ҳар қандай ғурур.

¹ Рус классик ёзувчиси А. Куприннинг муҳаббат ҳақидаги асари.

Зулматларнинг зулумотида
Янграмоқда Октябрь бонги.
Найза босиб зулм отига,
Тонг отмоқда, коммуна тонги!
Қучоқ очиб то ҳануз унга,
Бормоқдаман истиқбол сари.
Истиқболда тиф уриб тунга,
Келар озод тонглар сарвари!

Х

Юрт тақдир, эл бахтини — жам,
Топшириб чин дўстлар қўлига,
Қиличимиз отиб, хотиржам,
Кўз тикканмиз офтоб йўлига.
Бу толедан мамнун, хўрсиниб,
Хўрликларга кулиб боқурмиз.
Ўтганларни ўйлаб, ўксиниб,
Изларига чироқ ёқурмиз.
Халқим, шундай топдинг сен қадр,
Тонгдай ёруғ тунларинг гўё.
Тақдиримиз қўшдию тақдир,
Бахтинг келди мисоли рўё!
О, Россия, асрий халоскор,
Ота юртим сенга омонат.
Омон бўлгин, қудратбахш диёр,
Омонатим бўлсин саломат.
Бош эгамиз бу эрк дастига,
Даврон бўлди — дўстлар даврони.
Қимки унинг тушса қасдига,
Ўз бошида синар гаврони!

III. СЕҲРЛИ ҚҰНҒИРОҚ

УРУШ ЙИЛЛАРИ

Зор у кунлар ҳар дақиқаси
Бир дев йигит умрича бордир.
Ҳаромтамоқ Гитлер ваҳмаси
Шўхликларим бўйнига дордир.
Миш-мишлардан қайнар қонимиз,
Келар эмиш деса немисни.
«Узиники қилиб боримиз,
Кўчирармиш Сибирга бизни».
Қувнар эди баъзи бировлар,
Бўлармиш деб мусулмонобод.
Терисига сифмасди ёвлар,
Калтабинлар таъбиридан шод.
Ваҳоланки, душман бу маҳал
Уясига судрар молимиз.
Этар яна эркимиз қамал,
Букар баттар номус-оримиз.

Бу оламда тургунлик бўлмас,
Умр бўйи йиғламас онам.
Ризқи тугаб, асло, қул ўлмас,
Шундай ўтмас дунёдан одам!
Ўзгартириб йўлини бир вақт,
Кулиб боқди бизга ҳам тақдир.
Суваракдай қочди ёв, карахт,
Ўлигини қолдириб ахир.

Ениб ўчди мисоли юлдуз,
Умри қисқа болалигим, воҳ,
Ёз бўлмасдан кирган каби куз,
Хаёл боғим бўлмиш хазон боғ.
Оғир-оғир ташлайман одим,
Парвойим йўқ турса ҳам бўрон.
Ичга ютиб кетаман доим,
Ноҳақ бир сўз эшитсам ёмон.
Туйғуларим шаҳдин қайирди
Уруш отли номард бир одам.
Қай бир кун у тушимга кирди,
Қайта бошдан отилди отам:
Бизни босиб олганмиш фашист,
Ўтган эмиш йиллар орадан.
Акам, укам кетганмиш беиз,
Қолганмишман бир мен онадан.
Юрармишман дардим ичимда,
Ўз уйимда ўзим мусофир.
Туртар эмиш ҳар ким ишимда,
«Тил уқмас» деб, этармиш таҳқир.
Немисчани билмаганим-чун
Улар мени одам санамас.
Жондан ўтиб хўрликлар бир кун,
Қўл кўтардим мен уларга, «Бас!..»
Уйғонаман чўчиб бир маҳал,
Сўкаман шум урушни чандон...
Тинчлигим йўқ уйқумда ҳам сал,
Ёмон тушлар кўраман ҳамон.
Ёш қалбимда битмас жароҳат,
Қасос сўраб айланар қоним.
Ота юртга бўлган садоқат —
Қўлим етмас буюк армоним.
Нафратимдан фашист зотига,
Танглайимга ёпишган тилим.
Лаънат тақиб нонкўр отига,
Қон ютиб, қон тупурар дилим!

— Етар,— дейди баъзи ошналар,—
Бу гапларни чиқар бошингдан.
Кўрмагандай гўё бошқалар,
Алам, армон ичган ошинг-да!

Йўқ, жўралар, унда отам бор,
Онам бордир яна бағри қон.
Болалигим — йўл бошида зор,
Акам, укам бор унда нолон,
Кўриб қўйсин юрт ўғиллари,
Билиб қўйсин,— ким босқинчи ёв.
Шундай бўлган, десин, илгари,—
Юртимизни босган ёт-биров!

ҚИЁМАТ

Юз ёшдан ошган Қаромат бувининг
набираларига ўғити

Эркин болам, Бахтиёржон,
Бунча гафлат босмаса!
Эс-ҳушингиз олган бутун
Телевизор — томоша.
Каттангиз-ку бундан баттар,
Футбол, човгон — зўр ҳавас...
Ичимдаги — ёғ, деб ўйлар,
Ухлаяпти булар, бас!

Умр деган тўхтаб турмас
Томошалар тингунча.
Бир зум ўйлаб кўрганмисиз,
Қайга чопар у бунча?!
Мен дейманки, вақтичоқлик,
Меҳнат — чамбарчас бўлсин.
Эскилардан қолган ушбу
Ҳикмат сизга дарс бўлсин.

I

Жуда қадим замон экан,
Гул-гул яшнаб бу ҳаёт,
Илму дониш билан улуғ,
Бой яшаркан одамзод.
Ҳоким бўлиб элу юртда
Шарму ҳаё, андиша,

Бир-бирига оқибатли,
Дилдор экан ҳамиша.
Нима бўлиб, одам бирдан
Эс-ақлидан адашар:
Тонглар отиб гўё тунлар,
Қуёшдан кўз қамашар.
Бир оз ёвғон, нон-чойга ҳам
Ош егандай кекириб,
Ялангоёқ, тизза йиртиқ,
Войваччадай керилиб,
Бир-биридан кулиб яна,—
Уз ҳолидан беҳабар,
Яшай берган, эртаси ҳам
Бу кунидан бешбаттар.
Бир иш қилиб, жон куйдирмоқ
Улар учун ёт бўлган.
Гўё ҳамма нарса тайёр,
Шунақа ҳаёт бўлган.
Айтаверсам, одам зоти
Шундоқ ҳам бир гўл бўлган,
Ким қаёққа қўл узатса,
Хаёлида, қўл етган.
Узи хору гўё Қорун¹
Мамнун яшаб эл-олам,
Доим ўйин-кулги билан
Кун ўтказган тара-рам.
Улар шундай яшаб, тамом
Эрта кунни унутди.
Бу хил турмуш тез орада
Тамом қилди эл-юртни:
Аста улар ҳаётидан
Учиб имон, вэтиқод,
Кетиб меҳру оқибати,

¹ Афсонавий бой одам бўлиб, ўтакетган хасислиги учун одамларнинг қарғишига учраб, бутун хазинаси билан ер ютиб кетган ёмиш.

Ор-номуси умрбод,
Бир-бирига кибру ҳаво.
Ҳайват билан боқарди.
Фақатгина шу бугундай
Тонг отиб, кун ботарди.

II

Ушанда бир чет қишлоқда,
Утган умри бесамар,
Бошларида эрта ғами,
Бу оламдан беҳабар;
Тиқилишиб чоғ ҳужрага,
Кенг дунёси бўлиб тор,
Иш тўқирди чолу кампир,
Киприк қоқмай бемадор.
Гўё улар назарида —
Текин еган ҳар инсон —
Инсон эмас, дала-даштда
Утлаб юрган бир ҳайвон.
Шунинг учун улар ҳалол
Меҳнатига суянди.
Ҳар мушкулда бобо мерос
Умид билан юпанди.
Чол кўзида кампир чархи
Каби эски бу дунё
Юз бузилиб, тузалдию
Кулмади бир муддао.
Шундан доим қўл силташиб
Ҳар қандайин маддоҳга,
Қайрилиб бир боқмадилар
Биров тутган матоҳга.

III

Бир кун, нима бўлади-ю,
(Балки бор тақдирида,
Балки ортиқ бегамлигу
Кўр-басирлик касрига)
Одамларнинг юрагига
Бир гулгула тушади —
Ўз-ўзидан қаёққадир
Боқиб ҳуши учади.
Қулоқ солса, шу яқиндан
Сеҳрли бир сас келар —
Юракларни ўртаган бир
Қўнғироқ — ҳавас келар.
Йўрғакдаги гўдакдан то
Еши ўтган чолгача,
Ақли бутун, ақли калта,
Ҳатто кўру шолгача,
Уйғонгандай бамисоли
Ғафлат босган уйқудан,
Ҳовлиқару юраги, бас,
Бир васваса туйғудан,
Туриб кетар сеҳрланиб,
Қолмайин, деб, армонда,
Юриб кетар, ўзи билмай,
Садо келган томонга.

IV

Чолу кампир михлангандай,
Ўз ишида кўз-қулоқ.
Қулоғига кирмоқ қайда
Аллақандай қўнғироқ.
Чарх йигирар кампир тинмай,
Кар қилгудай «ғув-ғув»си.
Худди ойдаи тўлишади

Оқаришиб йиг¹ туси,
Калавачўи² камар боғлар
Оппоқ нурдан белига,
Найча³ларга кўмар чолни
Оғзининг сал елига.
Бориб келар дастке⁴ бирдай,
Чол худди Ғиротида.
Соқолининг давомидай
Узун йўл — иш⁵ олдида.
Одимлайди сакраб-сакраб
Оппоқ қиров гула⁶ ҳам.
Чошар моки⁷ арқоқ отиб,
Борар «от»да чол бардам.
Тортилгандай от тизгини,
Тортилар иш новвот⁸га.
Туширилар тош⁹ ҳам тез-тез,
Минар дарров чол «от»га.

V

Ташқарида ўзга йўриқ,
Унда ҳам эл беором.
Ипсиз боғлаб кўнгилларни,
Бир афсона чалар жом.
Алланарса хаёлларни
Олиб кета беради.
Одамлар ҳам эси оғиб,
Чошиб кета беради.
Биров кийим-боши билан,
Бировлар қип-яланғоқ,
Шошиб кета берар тўқ ҳам,—
Тўйга борятгандай — оч.
Кўзга ҳатто ота-она,
Бола-чақа кўринмас,
Ватан, номус, молу мулки

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9— тўқимачилик терминлари.

Ҳеч қанақа... кўринмас.
Кўрмас дўсту биродарни,
Кўрмас биров бировни,
Босиб ўтиб кетаверар
Келин шўрлик куёвни.
Қуруқ нима, ҳўл нимадир,
Тикон нима, хор нима,
Шаппа депсаб ўта берар.
Оёқости ҳар нима.
Дарё демас, тоғ бу, демас,
Кета берар кўру кар.
Фимирлаган жонларки бор,
Бир-биридан беҳабар.
Фақатгина, қулоғида
Ўша сирли қўнғироқ.
Қўнғироққа қараб барча
Бораверди оч, ютоқ.
Қолмаса-да юз-кўзларда
Ҳеч бир одам башара,
Кийим бошлар бурда-бурда,
Туришлар бир тасқара,
Худди унда тўй-томоша,
Сайр кутиб тургандай,
Қучоқ очиб биров унда,
Зор кўз тутиб тургандай,
Юз мақомга тушиб, ўйнаб,
Муқом билан борарди.
Шоирлари оламда йўқ
Илҳом билан борарди.

VI

Кафтдеккина бир кулбада
Қанча «ғув-ғув», шақа-шақ».
Дунёда бор шовқин-сурон
Кўчиб келган бунда нақ.

Уввос солган чарх овози
Қулоқларни қилиб қар,
Чол-камшир у қўнғироқни
Эшитмасдан қолдилар.
Тун ярмидан олган палла,
Иш устида, бемажол,
Дўконига суянганча
Кўзи кетиб қолди чол.
Худди шундай, бормаи ҳатто
Урин-кўрна фарқига,
Ухлаб қолди камшири ҳам,
Қўл узатиб чархига.

VII

...Телба кўзлар чақнаб борар
Олисларга боққанча.
Оёқ-қўллар қоп-қора қон,
Йўл босдилар, о, қанча!
Алҳол катта сайҳонликда
Пайдо бўлар бир лаҳм,
Етиб келган тўда ўзин
Урар унга: та-ка-тум!
Кўринг, ана, томошани,
Келар ер-кўк ларзага.
Кажавага тушган балиқ
Каби юз-минг жавава.
Це гўзаллар буралишиб,
Кўрсатиб ноз, юз қилиқ,
Авжга чиқар жангир-жунгир,
Уйин-кулги, қийқириқ..
Дунёнинг у тўрт бурчидан
Ура келиб одамлар,
Кириб қета берди унга
Тура кулиб одамлар..

VIII

Тонгга бормай тинди ҳам у
Сеҳрловчи қўнғироқ.
Сезмай қолди чол-кампир ҳам
Учганини жинчироқ...
Кампир чўчиб кўз очганда,
Оқариб тонг отарди.
Қулоқ солса уйғониб чол,
Кимдир эшик қоқарди.
Ҳайрон бўлиб, шоша-пиша
Юз-қўлларин ювишиб,
Туриб қолди улар бир зум
Юраклари увишиб:
«Ахир, қандоқ меҳмонки бу,
Сийлар бизни шунчалар.
Бирров кулиб боққудай ҳам
Ҳолимиз йўқ унчалар.
Юзларини сидиришиб,
Уриб юзга биримиз,
Юзинг борми демай, қоқлаб
Миримиздан — сиримиз;
Ўзинг — ёмон, молинг — арзон,
Нонингни — е, ошинг — ич,
Тегиб кириб, тегиб чиқар
Эшигингни — жонолғич.
Эвоҳ, тўпга ем қилди-я
Беш қарчиғай ўғлимиз!
Қолавердик бурнимизга
Тиқиб, ёлғиз, қўлимиз...
Аммо, майли, ҳолинг не деб,
Сўрамасин бир замон,
Эшик қоқиб келмаган ҳеч
Бу эшикка тирик жон...»
Шу хил ўйлар кечиб вайрон
Икки дилдан бирпасда:

— Кираверинг, эшик очик!.. —

Деди титраб чол хаста.

Кириб келди нурдай Биров,

Қўлида бир эт гўдак.

Салом берди чол-кампирга,

Бош эгиб, ер ўпгудек.

Баттар яна лол қотдилар

Хижолатда ҳар икков.

Бу дунёнинг одамига

Ухшамасди у Биров.

Аллақандай чол-кампирга

Бу замонда қабоҳат

Кўрсатарми ёт бир одам

Шунча меҳру оқибат.

Уст-боши ҳам ойдек яна,

Нур ёғилар юзидан.

Подшоликнинг одамига

Ухшамас юз-кўзидан.

«Наҳот энди бу чархпалак

Дунё топиб ўқини,

Кўз очишиб ғафлатгўйлар,

Кийиб тўни ўнгини,

Биз шўрликни йўқлаб, бирров,

Кирган бўлса йўлакай.

Бошин эгиб турар яна,

Ғўдаймас тўнг ғўладай...»

Ҳали йиғиб улгурмасдан

Эс-ҳушини чол-кампир,

Тилга кириб ўша Биров,

Таъзим қилиб яна бир:

— Кечиринглар мени... — дермиш, —

Мабодо шу тун бехос

Эшитмадингларми узоқ

Жаранг-журунг бир овоз?..

— Бе-е... — дебди чол, — узоқ экан

Сиз айтган у қўнғироқ,

Яқин қўнғироқларга ҳам
Қилт этганмас бу қулоқ.
— Иложимиз қанча,— дебди
Кампири ҳам жўр бўлиб,—
Ўтмоқдамиз бу дунёдан
Биз кар-соқов, кўр бўлиб!
— Ҳа...— дебди у Биров,— одам
Ўзлигини унутди.
Қилмишидан топиб охир,
Ушбу кеча ер ютди.
Қолиб фақат сиз дунёда --
Имон-эътиқоди бут,
Олиб чиқиб қўйдик кўкка,
Тугагунча бу ют-ют.
Бўлиб ўтди шундай бу тун
Ерда сўнги қиёмат.
Қолдингиз сиз — чолу кампир
Ва бу гўдак саломат...
Умрингизни яшаб бошдан,
Гул очилиб бахтингиз,
Беш ўглингиз етти бўлиб,
Тўлар яна бағрингиз.
Яшаб улар ҳам кўп узоқ,
Бўлиб яна юрт обод,
Олам тургунича тамом
Завол кўрмас бу авлод.
Мана, бу пок зурёд сизга
Фарзанд бўлсин яна бир!..—
Олар экан у болани
Қўлларига чол-кампир,
Ғойиб бўлиб у Биров тез,
Бирдан икков ёшариб,
Қараб қолибдилар ҳайрон
Бир-бирига, оқариб.
Ташқарига чиқсалар лол,
Кафтдек текис ўр-қирлар,—

Дунёнинг у бурчига бир
Тухум қўйсанг — кўринар.
Ва қайрилиб ортларига
Боқсалармиш — мўъжиза:
Шоҳона бир қаср турар
Кулбалари ўрнида...
Қадам қўяр экан аста
Ичкарига икки ёш,
Ўрлар кун ҳам, бошларига
Бўлиб худди олтин тож.
Ушбу ондан бор кулфатлар
Бошларидан кетганди, —
Қиёмат кун тугаб, энди
Янги бир кун етганди...

Қиёмат кўп бўлган экан
Бу дунёда аломат,
Аммо ҳануз чиқмас ёддан
У ғаройиб қиёмат.
Ўшалардан тарқаб яна
Кўпайибди бу — одам.
Улар иродаси билан
Кўкарибди юрт-олам.
Болаларим, булбул тухми
Булбул бўлмас бари ҳам,
Сиз чол-кампир орзу қилган —
Одам бўлинг чинакам!

СОҶОВ ЙИГИТ

Давра қуриб бир тўп ёш-яланг,
Кулмагани кулдирар эди.
Бир ёш йигит ўтирар эди,
Хурсанд тутиб ўзини, аранг.

Кулай деса, қулагандай тоғ,
Ғўлдирайди овози факат.
Сўзлай деса йигит, бетоқат,
Қалдирайди тили ҳам — чўлтоқ.

Юрагида борини бир-бир
Тўкиб солар дўстлар беармон.
Ўз ўтида куйиб беомон,
Ўтиради у йигит оғир.

Маъқул демас дўстлар гапини,
Эътироз ҳам билдиrolмас у.
Даврадан ҳам кета қолмас у,
Ера олмас йигит қалбини.

КҰРШАПАЛАК

Олдинига кўрқдим, о, даҳшат кеча!..
Наҳотки тун бўйи ухлай олмасам???
Мана, ухламадим ҳамон, тонг эса
Ҳамон отгани йўқ.. Энди зормасман:

Зулумот кўзлари сеҳри билан маст,
Қора сочларига боғландим аста.
Ғафлатда бор олам, биров «ҳай» демас,
Ўзимиз хону бек ҳар баланд, пастда.

Ўткинчи умрингда тунлар юрт, номус,
Ҳалол-ҳаром дея, ғам чекмассан, оч.
Кўнглинг истаганча айш қилиб кундуз,
Эркин яшолмассан, яйраб, яланғоч.

Айирмас бизни тун — тенгмиз оқ, қора,
Қоп-қора шарпамиз барча то саҳар.
Оқ, менинг ўлганим тонг отиб қолса,
Наҳотки ростдан ҳам яна тонг отар?!.

ЧИГИРТКАЛАР

Айланади чархпалак,—
Кеча-кундуз чирр-чир,
Кечар не-ке савдолар
Бошимиздан гирр-гир.
Ризқимизни териб, жим.
Юргандай биз гирр-гир,—
Ҳар қадам хавф-хатардан
Қақшар юрак зирр-зир.
Ана, бири — йиртқишлар,
Бир Тулки деб, «хирр-хир»,
Йириб-йиртди, тишлашиб,
Бир-бирини ширр-шир.
Томоқлари такиллаб,
Даррандалар чирр-чир,
Пойлаб юрар бизни ҳам,
Оғиз очиб қирр-қир.
Сал бошимиз кўтарсак,
Учиб келиб пирр-пир,
Чангал урар очарвоқ,
Паррандалар бир-бир.
Ўт, ушоқ еб, яланғоч,
Ўрнимиз лой, кирр-чир,
Оёқ ости умримиз,
Айтишамиз жирр-жир.
Бош бўлмаса бир бошда,
Юрсанг титраб дирр-дир,

Босиб ўтар ҳар ҳайвон,
Темирлар ҳам тирр-тир.
Нур товланар бир, ана,
Бу не бало сирр-сир?
Жонинг бўлса, қочиб қол,
Ин-инингга кирр-кир!..

ҚҰРБАҚАЛАР

Ва-вақ, қу-ва, қув-вақ!
Утди бу кун, қурр-қур,
Утар ёз ҳам, қурр-вақ,
Етар қиш ҳам, — «хурр-хур».
У кунгача аммо
Вақир-вуқир ҳар ён,
Томоқ қоқиб дунё
Ишларига, ҳайрон;
Тутиб хаппа-хаппа,
Чигиртнами, чивин,
Ютиб, сувга шаппа ---
Ташлаб, бекин-бекин.
Чиқиб сувдан қуруқ,
Сайраймиз тўқ: «Қурр-қур».
Сув босса гар улуг,
Сузмоқ яна ҳузур!..
Қайга оқизса сув,
Ватан бизга у жой.
Қорин тўйса бас-у,
Фарқсиз балчиқ, кўл, сой.
Нима ишимиз бор,
Кимлар яшар бунда.
Кимлар келиб, хунхор,
Кимлар кетмас кунда.
Қай биримиз кўрсак
Илон орзида гоҳ,
Ташлаб уни ҳалак,

Ҷочамиз тенг ҳар ёк.
Ёр-ёр айтиб ана,
Келди тушир-тушир,
Кечар минди-минди,
Вақирлашиб умр.
Шу бижғиған ур-сур
Ҳаёт учун қувнаб,
Чоп-чоп, югур-югур,
Бир-биримиз қувлаб;
Жуда борсақ узоқ —
Бўлиб бир кун осон
Ўз тўнимиз тузоқ,
Ютиб кетар илон.
Нима қолар биздан
Бу дунёдан ўтсак?—
Чурвақалар билан
Қолар сассиқ кўлмак!
Ўтди бир кун, шукур.
Ўтар ёз ҳам, қурр-қур!..

НОЕВ ТОПИЛДИҢ

Мана, мен топдим...
Топдим-ку мен уни, мана у!
Эллик йил-а ... шунча тез чоцдим,
Аmmo топдим, кўринг, мана шу!..
Бизга қадар яна бир эллик,
Қирчиллама бир ёш унгача...
Тўла-ярим уч авлод эдик,
Изладик-а шу бугунгача!..

Лекин, ажаб, нимадир оти?
Унутганмиз, қанотимиз-а!..
Улуғ орзу эди, шу қолди,
Ваҳоланки, қон ютганмиз-а!..
Қор, ёмғирда қолсак, беватаң,
Ётиб бўлар, ичига кириб.
Улсак, ҳатто, шу ўзи — кафан,
Оҳ, ўлмаган жонимиз, гариб!

Қийиб юрса ҳар ким, у — ҳакам
Ўзига-ю юртига ҳаргиз.
Бусиз — қулсан ўз уйингда ҳам,
Тамом авлод-аждодинг — ҳақеиз.
Қўйиб юрса тили остига,
Бурро-бурро сўзлар ҳар соқов.
Ишониб эл ёвнинг «рост»ига,
Имонини сотмас ҳеч, анқов.
Уриб аммо бунга неча бор,

Пешонамиз қашқа бўлса ҳам:
«Бу — нима...— деб,— ҳар куни озор?»
Бокмадик-я ушлаб бир олап.
Тушов бўлиб осгимизга,
Қонимизни келтирса ҳам то,
Вужудимиз бой бериб, наза,
Кетавердик учиб, раббано!

Охир кўчиб кунгиралари,
Безакми бу, кишан — номълум.
Оқиб тушган кўзлари бари.
Узимиздек тўкилиб қум-қум,
Уз аслини йўқотган тамом,
Наҳотки шу аталса кенглик?!
Қолган хира бир-икки калом:
«Озодлик... бахт... эркинлик... тенглик!..»

Ахир бутун дунё шу дея,
Жон олиб-жон бермоқда, қўрқмай..
Воҳ, қадрига етмай биз, нега
Босиб-янчиб ўтамиз, кўрдай?!
Катта очиб энди кўзимиз,
Бу сўзларни сафга тизайлик.
Қалқон қилиб биз ҳам кўксимиз,
Улар учун жонни тикайлик!

МУНДАРИЖА

ШЕЪРЛАР

I. Порлар ёруғ бир хабардан ер

* Орузу	4
* Биз ўтиб кетармиз	5
* Майли, де, майлими	6
Кел, баҳор	7
* «Лойга ботиб...»	9
* «Нонни ошонада кес...»	10
* Менинг йиғлоқи тарбиячи қизим	11
* Кўсак қуртининг дегани	13
* «Онажон»	14
* Тангри васияти (<i>манзума</i>)	15
* «Ногоҳ келар доимо...»	27
Қоронғилик	28
* Исён	29
* Ижарада ўтган кунлар	31
* Уғирлик мол	32
* Мен	33
* Эркинлик	34
* Учаётган армон	38
Утмиш фарёди (<i>Туркумдан</i>)	40
Саҳро хаёли	48
Фаллоҳ қўшиғи	50
Шеър ўқийман	51
Ёшлик сурури	54
Ҳаётим	56

II. Омон бўлгин қудратбахш диёр

Жаннат	58
* «Эс-ҳушим олиб...»	60
* «Ўзбек чол» (<i>манзума</i>)	61
* Келинлар	70
Баҳор келгай	71
Яшаш	73
Учаётган лаблар (<i>Туркумдан</i>)	74
* Ҳавопаймода	82
Россия	84

III. Сехрли қўнғироқ

Уруш йиллари	91
Қиёмат (<i>ривоят</i>)	94
* Соқов йигит	105
* Кўршапалак	106
* Чигирткалар	107
* Қурбақалар	109
* Ноёб топилдиқ	111

ДОСТОН

* Ажиналар ўйини	114
Улим сўроқ қилади	258
Искабтопар-чивинлар	259

*© Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989 й.

Литературно-художественное издание

ЧОЛПОН ЭРГАШ (ЭРГАШЕВ ЧУЛЛАН)

ТЯЖЕЛЫЕ РЕСНИЦЫ МЕЧТЫ

Стихи и поэма

Художник **Т. Сагдуллаев**

Ташкент, издательство литературы и искусства
им. Г. Гуляма

На узбекском языке

Адабий-бадний нашр

ЧУЛПОН ЭРГАШ (ЭРГАШЕВ ЧУЛПОН)

ОРЗУНИНГ ОФИР КИПРИКЛАРИ

Шеърлар ва дoston

Муҳаррир **М. Юсулов**
Расмлар муҳаррири **А. Мамажонов**
Техн. муҳаррир **Э. Саидов**
Корректор **Ш. Собирова**

ИБ № 4071

Босмахонага берилди 15.03.89. Восишга ружсат этилди 23.08.89.
Р. 08899. Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози № 2, Мактаб
гарнитурa. Юқори босма. Шартли босма л. 9,65 +0,07 вкл.
Шартл. кр. -оттиск. 9,76. Нашр л. 10,9+0,03 вкл. Тиражи 10000.
Буюртма № 1219/177. Баҳоси 1 с. 60 т. Шартнома 213—89.
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129.
Тошкент Навоий кўчаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари
Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш
бирлашмасининг Бош корхонасида терилиб, 3-босмахонада бо-
силди. Тошкент—700194, Юнусобод, Муродов кўчаси, 1.

Орзунинг оғир киприклари: (Шеърлар ва дoston).— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989.— 264 б.

Инсон эркини ўзига қайтармоқ оғирдир. Чўлпон Эргаш қатор шеърларида башариятнинг асрий орау армонлари — инсоннинг ўзлиги, ватаннинг муқаддаслиги, муҳаббатнинг поклиги, бахтнинг бутунлиги, оламнинг тинчлиги — эркинлик ҳақида куйлайди.

«Ажиналар ўйини» дostonида Одам боласининг нафс кетидан қувиб, ўзлигидан тониши, оқибатда унинг ер юзидан бутунлай йўқ бўлиб кетиш хавфи хусусида баҳс боради.

Эргаш Ч. Тяжёлые ресницы мечты: Стихи и поэма.